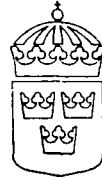

Regeringens proposition

1986/87: 149

med förslag till lag om förbud mot s. k.
bastuklubbar och andra liknande
verksamheter

Prop.
1986/87: 149

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 2 april 1987.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

G. Sigurdson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till en lag som förbjuder att vissa smittfarliga tillställningar eller sammankomster anordnas. Lagen innebär att det inte längre är tillåtet att för allmänheten anordna sådan tillställning eller sammankomst, som är särskilt ägnad att underlätta för besökare att där ha sexuellt umgänge med varandra. Härigenom förbjuds bl. a. s. k. video- och bastuklubbar för homosexuella. Den som bryter mot förbudet skall i normalfallet dömas till fängelse.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1987.

Lagförslaget i denna proposition har granskats av lagrådet. Propositionen innehåller därför tre huvuddelar: lagrådsremissen (s. 3), lagrådets yttrande (s. 18) och föredragande statsrådets ställningstaganden till lagrådets synpunkter (s. 20).

Den som vill ta del av samtliga skäl för lagförslaget måste därför läsa alla tre delarna.

Lag om förbud mot s. k. bastuklubbar och andra liknande verksamheter

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Till skydd mot spridning av veneriska sjukdomar hos människor ges i denna lag bestämmelser om förbud mot att anordna vissa tillställningar och sammankomster.

2 § Tillställning eller sammankomst till vilken allmänheten har tillträde får inte anordnas, om den med hänsyn till utförning, inredning eller beskaffenhet i övrigt av den lokal eller plats där den skall äga rum och den verksamhet som förekommer eller är avsedd att förekomma eller annan omständighet är särskilt ägnad att underlätta för besökare att ha sexuellt umgänge i lokalen eller på platsen med annan besökare.

En tillställning eller sammankomst till vilken tillträde är begränsat genom krav på inbjudan, medlemskap i viss förening eller annat villkor är utan hinder härav vid tillämpning av första stycket att anse som en tillställning eller sammankomst till vilken allmänheten har tillträde, om den med hänsyn till omfattningen av den krets som äger tillträde, de villkor under vilka tillträde lämnas eller andra liknande omständigheter är att jämställa med sådan tillställning eller sammankomst. Detsamma gäller, om tillställningen eller sammankomsten uppenbarligen är en del i en rörelse vars verksamhet uteslutande eller väsentligen består i att anordna tillställningar eller sammankomster av detta slag.

3 § Den som anordnar tillställning eller sammankomst som avses i 2 § skall dömas till fängelse i högst två år eller, om omständigheterna är mildrande, till böter.

Kan av särskilda skäl risk anses föreligga att tillställning eller sammankomst som avses i 2 § kommer att äga rum, får polismyndigheten i syfte att förhindra detta avstänga, utrymma eller förbjuda tillträde till lokalen eller platsen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 19 mars 1987

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Peterson, S. Andersson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, Holmberg, Hellström, Wickbom, Johansson, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist

Föredragande: statsrådet Sigurdson

Lagrådsremiss med förslag till lag om förbud mot s. k. bastuklubbar och andra liknande verksamheter

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I vårt land har under de senaste åren stora ansträngningar gjorts och betydande resurser satsats för att hindra spridningen av det smittämne som ger upphov till AIDS. AIDS står för Acquired Immune Deficiency Syndrome, som är ett sjukdomstillstånd till följd av förvärvad immunbrist. Sjukdomstillståndet förorsakas av ett smittsamt virus, LAV/HTLV-III (Lymfadenopati-Associert Virus/Humant T-Lymfotropt Virus typ III). I det följande använder jag den kortare beteckningen HTLV-III. Framställningar från socialstyrelsen och statens bakteriologiska laboratorium (SBL) med förslag att ändra benämningen på viruset till HIV (Human Immunodeficiency Virus) bereds för närvarande i socialdepartementet.

Smittämnet förekommer i blod och sädesvätska men också i andra kroppsvätskor såsom slidsekret, saliv och tårar. Vid vanliga sociala kontakter såsom kramar och handslag överförs inte smittämnet. För att kunna överföras från en människa till en annan fordras särskilda smittvägar. Smittan sprids på i huvudsak två sätt. Det ena är vid samlag och andra former av sexuellt umgänge där infekterad sädesvätska eller slidsekret kommer i direkt kontakt med en slemhinna. Det andra sättet är när infekterat blod eller infekterade blodprodukter kommer i kontakt med blod, såsom sker vid blodtransfusioner men också när t. ex en injektionsspruta används av flera personer utan att steriliseras mellan användarna.

Man utgår från att den som en gång smittats med HTLV-III kommer att vara smittbärare och smittsam under återstoden av sitt liv.

En del av de smittade kommer att utveckla sjukdomstillståndet AIDS. I USA uppskattar man att mellan 20 och 50 procent av de smittade utvecklar AIDS inom åtta år efter smittotillfället. Det finns dock tecken som tyder på att andelen ökar i ett längre tidsperspektiv. Hur lång tid efter smittotillfället som sjukdomstillståndet AIDS inträder varierar kraftigt från individ till

individ. Några når detta stadium redan efter ett par månader, andra först efter flera år.

Dödligheten är mycket hög bland dem som har fått diagnosen AIDS. Såvitt man känner till har inte någon som fått diagnosen tillfrisknat. Något vaccin eller botemedel finns inte att tillgå.

För en närmare beskrivning av viruset och sjukdomstillståndet hänvisar jag till propositionen 1986/87:2 med förslag till bl. a. vissa ändringar i sekretessreglerna för effektivare insatser mot spridningen av LAV/HTLV-III.

I USA där smittan har fått sin största spridning utanför Afrika har hittills ca 32 000 människor insjuknat och ca 18 000 avlidit i AIDS. Antalet smittade torde uppgå till ett par miljoner. I vårt land har hittills 100 smittade fått diagnosen AIDS. Av dessa har 51 avlidit. För närvarande har drygt 1 300 personer anmälts som smittade. Av dessa är mer än hälften homo- eller bisexuella män.

Prognoserna över smittans vidare spridning både nationellt och internationellt är dystra. I de centrala delarna av Afrika föreligger redan en katastrof med stora delar av befolkningen smittad. Också för övriga delar av världen måste vi räkna med att smittan kommer att få konsekvenser som vi idag har svårt att föreställa oss.

I vårt land tillsatte regeringen den 9 maj 1985 en särskild delegation knuten till socialdepartementet, regeringens AIDS-delegation, med uppgift att övergripande samordna arbetet med att begränsa spridningen av HTLV-III. Delegationen är sammansatt av företrädare för samtliga riksdagspartier, berörda departement, socialstyrelsen, statens bakteriologiska laboratorium, Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet. Jag är själv ordförande i delegationen.

Efter initiativ av AIDS-delegationen beslutade regeringen den 5 september 1985 att hänföra infektion av HTLV-III till de veneriska sjukdomarna i 6 § smittskyddskungörelsen (1968: 234, SmK). Ändringen av 6 § trädde i kraft den 1 november 1985.

Regeringens beslut innebär att smittskyddslagens (1968: 231, SmL) bestämmelser om veneriska sjukdomar har blivit fullt ut tillämpliga på infektion av HTLV-III.

1.2 Video- och bastuklubbar

Video- och bastuklubbar för homo- och bisexuella män är i vårt land relativt sen företeelse. Mera allmänt kända blev klubbarna först under 1970-talet. Utanför storstäderna torde det vara sällsynt med sådana klubbar. För närvarande torde det finnas ca tio kända klubbar i landet.

Samvaro på klubbarna utgör en av flera olika kontaktformer för homo- och bisexuella män. Det som främst skiljer klubbarna från andra slag av träffpunkter för homo- och bisexuella och som samtidigt är utmärkande för klubbarna är inriktningen mot tillfälliga, anonyma sexuella kontakter. Som regel sker också det sexuella umgänget i klubblokalerna: i gemensamma utrymmen eller i mindre, avskilda hytter.

Prostitutionsutredningen (S 1977: 01) har i sitt betänkande

Några av inomhusbaden, de s. k. bastubaden eller bastuklubbarna samt vissa biografier, utgör träffställen som mer renodlat erbjuder möjligheter att knyta snabba och tillfälliga sexuella kontakter mellan två män. Mest utpräglade när det gäller snabba sexuella kontakter är bastuklubbarna. Ett exempel kan tas från en av Stockholms klubbar. Vissa kvällar i veckan kan besökarantalet ligga på över 100 män. Entréavgift om några tiotals betalas. För det får gästen en handduk och en nyckel till ett skåp att förvara kläderna i. Efter att ha klätt av sig virar man vanligen handduken runt midjan. Badanläggningen består av två bastulokaler. Den ena är varm och relativt väl upplyst, den andra sval och mörk. Utanför finns duschar. De som vill ha en vanlig bastu och kanske samtidigt "spana in" någon annan besökare sätter sig i den upplysta bastulokalen. Den mörka lokalen är uteslutande till för snabba sexuella kontakter mellan två eller flera parter samtidigt. Förutom de två bastudelarna finns läsbara s. k. vilorum som också fungerar som rum för tillfälliga sexuella förbindelser.

De pornografiska biografierna kan se litet olika ut. I något fall liknar en sådan s. k. gay-kino mer bastuklubben eftersom det vid sidan av filmsalongen också finns en sauna och "vilrum" där sexuella kontakter äger rum. I ett annat fall var biografen, som numera är nedlagd, mer att likna vid ett slags sexklubb eftersom det förekom poseringsframträdanden av olika slag. För framträdandena svarade unga män i 16–25 årsåldern.

Manliga homosexuella som rör sig inom de kända träffområdena är oftast ute för att etablera kontakt med andra homosexuella och avsikten i allmänhet att en sexuell kontakt skall skapas. Då det sexuella umgängesmonstret homosexuella emellan ofta är rakare än det mönster som råder på detta område mellan kvinnor och män, är detta vanligen inget problem. På vissa homosexuella träffställen, t. ex. bastuklubbarna, är som nämnts sexuell kontaktskapande ett av huvudsyftena med verksamheten. Dessa förhållanden medför att en homosexuell man i huvudsak kan ha så många och varierande sexuella kontakter han önskar, inom ramen för sitt normala sociala liv. Behovet av prostitutionskontakter blir därför väldigt litet eftersom möjligheterna till tillfälliga sexuella kontakter är så stora, åtminstone i storstäderna.

Under senare tid har klubbarna och den aktivitet som förekommer där mer eller mindre detaljrikt beskrivits i olika sammanhang. Socialstyrelsen har i en promemoria den 26 november 1986, Bastuklubbar m. m., belyst bl. a. klubbarnas betydelse för spridningen av HTLV-III bland homo- och bisexuella män. Promemorian har överlämnats till socialdepartementet. Missivskrivelsen från socialstyrelsen jämte promemorian bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

1.3 AIDS-delegationens syn på video- och bastuklubbarna

Vid AIDS-delegationens sammanträde den 29 oktober 1986 diskuterades bl. a. frågan om video- och bastuklubbarnas roll i spridningen av HTLV-III-smitta. Enligt de beskrivningar som lämnades av verksamheten vid klubbarna var risken för smittspridning stor. Delegationen ansåg att

verksamheten inte kunde godtas från smittskyddssynpunkt och att omedelbara åtgärder var nödvändiga för att hindra fortsatt smittspridning på grund av verksamheten.

Som en första åtgärd ställde man sig bakom det försök till självsanering av verksamheten som Riksförbundet För Sexuellt Likaberättigande (RFSL) förklarar sig villigt att genomföra och för vilket förbundet fått ekonomiskt stöd från samhället. Den allvarliga smittskyddssituationen krävde emellertid att även andra vägar undersöktes för att få till stånd en förändring. Till delegationens sammanträde den 10 december 1986 skulle därför utredas de legala förutsättningarna för ingripande mot klubbverksamheten.

Vid sistnämnda sammanträde redovisade en av delegationens experter det uppdrag som delegationen lämnat. Av redovisningen framgick bl. a. att ett ingripande inte bedömdes kunna ske enligt gällande lag, utan att lagstiftningsåtgärder fordrades. När det gällde formen för ett ingripande förordades i redovisningen ett med frihetsstraff belagt förbud mot att anordna sådan verksamhet, dvs. en motsvarighet till förbudet i 10 § allmänna ordningsstadgan (1956: 617, AOSt) att anordna pornografisk föreställning. Förreskrifterna med förbud borde ges i en fristående lag. AIDS-delegationen ställde sig bakom den föreslagna lösningen och ansåg det angeläget att regeringen utarbetade ett förslag till en sådan lag.

1.4 Regeringsformens bestämmelser om skydd för bl. a. mötesfriheten

Enligt 2 kap. 1 § regeringsformen (RF) är varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet. Dessa friheter brukar benämnas de positiva opinionsfriheterna.

Bestämmelserna om opinionsfriheterna fick sin nuvarande lydelse genom lagstiftning år 1976 (prop. 1975/76: 209, KU 56, rskr. 414, KU 1976/77: 1, rskr. 2).

Någon inskränkning i religionsfriheten får inte göras. I övrigt får de nys uppräknade fri- och rättigheterna under vissa förutsättningar begränsas genom lag eller – i ett fåtal fall – genom annan författning efter bemyndigande i lag. Generellt gäller att begränsningar i opinionsfriheterna får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningarna får inte gå längre än vad ändamålet kräver och inte heller sträcka sig så långt att de utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Inte heller får begränsningar göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning (2 kap. 12 § RF). Begränsningar får ske endast för att tillgodose skilda för varje frihet särskilt angivna syften.

Den frihet som skulle kunna beröras av ett ingripande mot video- och bastuklubbar torde vara mötesfriheten. I RF definieras mötesfrihet som en frihet att anordna och bevista sammankomst för upplysning, meningsyttning eller annat likande syfte eller för framförande av konstnärligt verk.

Mötesfriheten får enligt 2 kap. 14 § RF begränsas endast av hänsyn till

rikets säkerhet, till ordning och säkerhet vid sammankomster eller demonstrationer eller till trafiken eller för att motverka farsot. Med farsot avses epidemiska sjukdomar av allvarlig karaktär (se prop. 1975/76: 209 s. 156).

På lagnivå finns bestämmelser som innefattar begränsningar i mötesfriheten främst i lagen (1956: 618) om allmänna sammankomster (LAS). Lagen är enligt en uppräknig i 1 § första stycket tillämplig på de allmänna sammankomster som omfattas av mötesfriheten enligt RF. I AOst finns bestämmelser om bl. a. offentliga tillställningar. Sådana tillställningar omfattas inte av skyddet för mötesfrihet enligt 2 kap. 1 § RF. Det är här fråga om andra aktiviteter än som avses i LAS.

2 Ärendets beredning

Enligt 7 kap. 2 § RF skall vid beredning av regeringsärenden behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter. I den omfattning som behövs skall också tillfälle lämnas sammanslutningar och enskilda att yttra sig.

Med hänsyn till den allvarliga smittskyddssituation som föreligger, har jag bedömt det som angeläget att med stor skyndsamhet utarbeta ett lagförslag i denna fråga vilket snarast kan föreläggas riksdagen. Ett sedvanligt remissförfarande skulle försena ärendet på ett oacceptabelt sätt. Å andra sidan vore det mindre lämpligt att besluta i ett ärende av denna natur utan att först ha berett de närmast berörda myndigheterna och sammanslutningarna tillfälle att yttra sig. Socialdepartementet anordnade därför en s. k. hearing den 6 mars 1987. De myndigheter och sammanslutningar som inbjöds bereddades tillfälle att vid hearingen framföra sina synpunkter på ett inom socialdepartementet upprättat förslag till lagrådsremiss i ämnet. Förslaget, som i allt väsentligt överensstämmer med det förslag jag nu lägger fram, finns tillgängligt i detta ärende (dnr R 722/87).

Till protokollet i detta ärende bör fogas en förteckning över de myndigheter och sammanslutningar som deltog vid hearingen samt en redovisning av vad som framkom vid denna som *bilaga 2*.

3 Allmän motivering

3.1 Skälen för ingripande

Spridningen av HTLV-III-smitta fortsätter. Hur många smittade vi i dag har i vårt land vet ingen. Av de hittills undersökta har drygt 1 300 visat sig vara smittade. Enligt en tumregel finns det 50–100 smittade per diagnostiserat AIDS-fall. För närvarande har vi 100 AIDS-fall i Sverige. Antalet AIDS-fall fördubblas för närvarande var elfte till var tolfte månad.

Ännu har vi inte något vaccin eller botemedel mot infektionen. Om och i så fall när ett sådant läkemedel kan finnas tillgängligt är det i dag omöjligt att bedöma. Något avgörande framsteg i forskningen synes ännu inte ha skett. Detta innebär att vi tills vidare måste sätta vår tilltro till de epidemio-

logiska metoder för att begränsa smittspridning som använts under lång tid, nämligen utvärdering av smittvägar och spårning av smittkällor. För att hejda smittspridningen måste därför så många som möjligt av de smittade spåras, så att de bl. a. kan få information om hur de skall leva för att hindra vidare smittspridning. Det räcker emellertid inte att informera de redan smittade. Smittan angår oss alla. Var och en måste få sådan information att han eller hon kan vidta riktiga åtgärder för att skydda sig mot att bli smittad. En betydande del av de åtgärder som vidtagits och de resurser som satsats i kampen mot smittspridningen har också haft detta syfte.

Sexuellt umgänge torde vara det vanligaste sättet på vilket viruset sprids. Det är således av utomordentlig betydelse att var och en iakttar försiktighet i sitt sexualliv för att hindra smittspridning. I olika sammanhang har understrukits vikten av att så långt möjligt begränsa antalet sexualpartner och att kondom alltid används vid samlag med någon man inte känner så väl att man är säker på att denne inte är smittbärare. Den som bär smitta av HTLV-III skall informera sin partner om detta samt se till att kondom används vid samlag.

De första symptomen på smitta är så lindriga och diffusa att den smittade inte sällan saknar anledning att misstänka att han eller hon blivit smittad med HTLV-III. De mera påtagliga symptom som förebådar sjukdomstillståndet AIDS eller dess förstadier kan inträffa först flera år efter smittotillfället. Mot denna bakgrund är det självklart att det epidemiologiska arbetet blir mycket svårt, särskilt när den smittade har haft många sexuella kontakter.

I en situation då HTLV-III-smittan får en allt vidare spridning och då risken för smitta inte längre är begränsad till vissa riskutsatta grupper är det nödvändigt att åtgärder vidtas mot miljöer som är särskilt farliga från smittspridningssynpunkt. När det gäller de s. k. video- och bastuklubbarna delar jag AIDS-delegationens uppfattning, att de aktiviteter som förekommer där inte kan accepteras från smittskyddssynpunkt. Denna uppfattning fick också ett starkt stöd vid den hearing som jag tidigare nämnt. Det säger sig självt att en miljö där människor träffas och har anonyma, sexuella kontakter som en naturlig och ofta avsedd umgängesform utgör en utomordentlig grogrund för spridning av HTLV-III-infektion och andra sexuellt överförbara sjukdomar.

Försök har gjorts att ändra inriktningen på verksamheten vid klubbarna mot sådana former som kan godtas från smittskyddssynpunkt. Bl. a. har RFSL under hösten 1986 fått särskilda medel av det allmänna för att bedriva visst upplysningsarbete vid klubbarna. Läkare från den venerologiska avdelningen för homosexuella vid Södersjukhuset i Stockholm, den s. k. venhälsan, har informerat de besökande på vissa av klubbarna i Stockholm om HTLV-III och AIDS. Bl. a. har man informerat om på vilka sätt viruset sprids och hur man kan skydda sig mot att själv bli smittad eller att smitta andra. Läkarna har även för klubbägarna påtalat riskerna med den nuvarande inriktningen på verksamheten.

De försök som har gjorts att i frivilliga former förändra verksamheten har emellertid varit utan resultat. De inspektioner som tillsynsmyndigheterna företagit under senare tid visar att några nämnvärda förändringar inte

gjorts. Fortfarande förekommer mörka eller mycket sparsamt upplysta lokaler: de särskilda båsen och redskapen för olika sexuella aktiviteter finns kvar; anonyma, sexuella kontakter synes förekomma i oförändrad omfattning och någon fortlöpande information om HTLV-III och AIDS tycks inte längre lämnas de besökande.

Enligt de för smittskyddet ansvariga myndigheterna kan vi inte förvänta oss en självsanering av verksamheten. Jag delar deras bedömning. För denna uppfattning talar det förhållandet att klubbarna drivs på rent kommersiella grunder och att ägarna till klubbarna låtit förstå, att den förändring av verksamheten som är nödvändig från smittskydds synpunkt inte kommer att företas. I Stockholm t. ex. är läkarna från venhälsan inte längre välkomna att verka på åtminstone en av de aktuella klubbarna. I detta läge måste samhället vidta åtgärder.

Olika vägar att söka tvinga fram en förändring har undersökts. I 6 kap. 8 § brottsbalken (BrB) finns bestämmelser om koppleri. Enligt paragrafens första stycke döms den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att någon annan har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning för koppleri till fängelse i högst fyra år. För samma brott döms enligt andra stycket den som har upplåtit en lägenhet med nyttjanderätt och som får vetskap om att lägenheten helt eller till väsentlig del används för tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning men underlåter att göra vad som skäligen kan begäras för att få upplåtelsen att upphöra. I båda fallen är en förutsättning för brott att den sexuella förbindelsen sker mot ersättning.

För att ett förfarande skall kunna betraktas som koppleri fordras alltså att den tillfälliga, sexuella förbindelsen sker mot ersättning. Såvitt jag känner till har inte gjorts gällande att de sexuella förbindelser som idag förekommer på video- och bastuklubbar sker mot betalning eller annan form av ersättning. Koppleribestämmelserna i deras nuvarande lydelse kan således inte åberopas för ingripande mot klubbverksamheten.

Av intresse i detta sammanhang är emellertid även den straffbestämmelse rörande koppleri som utmönstrades vid tillkomsten av de nu gällande bestämmelserna den 1 juli 1984.

Enligt denna kunde bl. a. den som vanemässigt eller i vinningssyfte främjar eller utnyttjar annans otuktiga levnadssätt fällas till ansvar för koppleri. Denna bestämmelse skulle troligen ha kunnat tillämpas på dem som driver dagens video- och bastuklubbar. För en sådan tolkning talar en dom av Svea hovrätt från år 1981 i vilken hovrätten dömde personer, som drivit en klubb i syfte att medlemmarna skulle kunna knyta sexuella kontakter, för koppleri; detta ansågs vara att främja otuktigt levnadssätt (1: DB7/81).

I AOst finns bestämmelser om bl. a. offentliga tillställningar. Med offentlig tillställning avses där tävling och uppvisning i sport och idrott, dansställning, cirkusföreställning, tivoli- och marknadsnöjen, festtåg samt tillställning av annat slag, som anordnas för allmänheten och som inte avses i LAS. I stadgan finns bestämmelser om tillståndsprovning och om möjligheter till ingripande mot sådana tillställningar.

De sammankomster som sker vid video- och bastuklubbar kan i sina nuvarande former endast undantagsvis betraktas som offentlig tillställning

enligt AOst. Enligt vad jag under hand har inhämtat är detta också rikspolisstyrelsens och polismyndighetens i Stockholm uppfattning. Det synes således inte finnas någon möjlighet att i dag ingripa mot klubbarna med stöd av denna författning.

I SmL finns bestämmelser om åtgärder till skydd mot smittsamma sjukdomar hos människor. Lagen har bestämmelser om i huvudsak två grupper av smittsamma sjukdomar, nämligen allmänfarliga sjukdomar och veneriska sjukdomar. De viktigaste veneriska sjukdomarna enligt SmL är syfilis och gonorré samt sedan den 1 november 1985 även infektion av HTLV-III. Dessa sjukdomar smittar bl. a. vid sexuellt umgänge.

Bestämmelserna om de veneriska sjukdomarna i SmL bygger i allt väsentligt på grundtanken att varje människa visar sina medmänniskor den hänsyn och respekt som man har rätt att kräva. Enligt 12 § SmL är var och en som har anledning anta att han lider av en venerisk sjukdom skyldig att söka läkare och underkasta sig den undersökning och behandling som behövs. Han är också skyldig att följa de föreskrifter som läkaren meddelar om sjukdomens vidare behandling och om åtgärder för att hindra spridning av smitta. Om den smittade uppgett sig ha varit i förbindelse med en annan person på ett sådant sätt att han därigenom kunnat bli smittad eller själv kunnat föra smittan vidare till denna person, har den sistnämnde skyldighet att låta läkarundersöka sig m. m. (15 §).

Den som inte fullgör sin skyldighet att uppsöka läkare och underkasta sig undersökning och behandling kan tvingas till detta efter beslut av länsstyrelsen (14 §). Om det behövs för att verkställa beslutet skall polisen lämna handräckning (25 §). Om det finns grundad anledning befara att han skall sprida smitta, t. ex. till följd av att han inte följer givna föreskrifter om sin livsföring, kan länsrätten besluta om tvångsintagning på sjukhus (14 §).

På förslag av regeringen har riksdagen nyligen fattat beslut om vissa ändringar i bl. a. SmL för att effektivera insatserna mot spridningen av HTLV-III(prop. 1986/87: 2, SoU 9, rskr. 82). Ändringarna, som bl. a. innebär vissa lättnader i sekretesshänseende för att tillgodose de särskilda smittskyddsläkarnas behov av uppgifter, har trätt i kraft den 1 februari 1987.

Bestämmelserna i SmL om ingripande vid fall av venerisk sjukdom är begränsade till de situationer då konkret fara för smittspridning föreligger. Vidare kan ingripande ske endast mot den person som blivit smittad eller som själv fört smittan vidare. Bestämmelserna om veneriska sjukdomar torde följaktligen inte kunna åberopas för ingripande mot en verksamhet som allmänt sett anses farlig från smittskyddssynpunkt, såsom t. ex. verksamheten vid video- och bastuklubbarna.

Ett ingripande mot den från smittspridningssynpunkt riskfyllda verksamhet som förekommer vid video- och bastuklubbarna synes således inte kunna ske med stöd av gällande lagstiftning. Någon annan åsikt framkom inte vid den tidigare nämnda hearingen.

3.2 Den smittfarliga verksamheten

Med hänsyn till det utomordentliga hot mot befolkningens hälsotillstånd som infektion av HTLV-III utgör kan inte sådana verksamheter godtas, som underminerar arbetet med att begränsa smittans spridning. Hit hör som jag tidigare framhållit s. k. video- och bastuklubbar för homo- och bisexuella män. Dessa klubbars aktiviteter främjar ett promiskuöst levnadssätt genom att underlätta för de män som besöker klubbarna att där ha sexuellt umgänge – ofta helt anonymt – med andra män.

Det finns emellertid också annan verksamhet som är lika farlig från smittspridningssynpunkt. Klubbar för heterosexuella med samma slag av icke godtagbara sexuella umgängesformer som på de homosexuella klubbarna finns i utlandet, t. ex. i USA.

Några garantier för att sådana klubbar inte kan komma att etableras i vårt land finns självklart inte. Om så skulle ske vore denna verksamhet lika farlig från smittskyddssynpunkt som verksamheten vid video- och bastuklubbarna för homo- och bisexuella män. Det har påståtts att någon eller några sådana klubbar finns också i Sverige. Att vi har haft klubbverksamhet med denna inriktning för heterosexuella framgår av Svea hovrätts dom från år 1981 som jag tidigare har nämnt. Ett ingripande bör således inte begränsas till att omfatta endast video- och bastuklubbar för homo- och bisexuella män utan gälla alla anordnade tillställningar och sammankomster där det förekommer ett lika smittfarligt umgänge mellan de besökande som vid de nämnda klubbarna.

Jag har tidigare framhållit att vissa former av möten åtnjuter ett särskilt starkt skydd i RF och att begränsningar i detta skydd får göras endast av hänsyn till de särskilda ändamål som anges i RF. Med hänsyn till vad jag tidigare sagt om att åtgärder mot den här aktuella klubbverksamheten skall grundas på behovet av att skydda medborgarna mot en allvarlig epidemisk sjukdom blir begränsningar i verksamheten möjliga också i det fall verksamheten skulle åtnjuta RF:s starka skydd för mötesfriheten. Att infektion av HTLV-III är en allvarlig epidemisk sjukdom kan det inte råda någon tvekan om.

Den verksamhet som jag anser inte kan godtas av smittskyddsskäl kan definieras som en anordnad tillställning eller sammankomst till vilken allmänheten har tillträde och vilken med hänsyn till lokalens utformning eller inredning, platsens beskaffenhet eller andra omständigheter är särskilt ägnad att underlätta för besökare att ha sexuellt umgänge i lokalen eller på platsen med annan besökare. Utanför definitionen faller således vad som sker i människornas privata sfär, dvs. deras göranden och låtanden i hemmen och på andra jämförbara enskilda platser.

Med ordet "anordnad" avser jag att markera att det skall vara fråga om en verksamhet som sker i organiserade former. Detta förutsätter att någon – fysisk eller juridisk person – tar initiativ till och genomför eller driver verksamheten. Något krav på att verksamheten skall vara regelbunden eller förekomma mer än vid ett enstaka tillfälle bör inte ställas upp. Inte heller bör krävas att verksamheten drivs som rörelse eller eljest i vinst-

syfte. Avgörande för bedömningen bör inte heller vara om särskild inträdesavgift tas ut eller ej.

Vad nu sagts bör gälla tillställningar och sammankomster till vilken allmänheten har tillträde men inte slutna sådana. Denna begränsning kan emellertid leda till att anordnaren av tillställningen eller sammankomsten på olika sätt söker ge sken av att det rör sig om en privat tillställning eller sammankomst. Detta problem är inte nytt för lagstiftaren. I 9§ andra stycket AOst sägs följande i detta avseende när det gäller offentlig tillställning:

Såsom offentlig skall anses jämväl tillställning, till vilken tillträde är beroende av medlemskap i viss förening eller av inbjudning, därest tillställningen uppenbarligen utgör del av rörelse, som föreningen eller inbjudaren driver uteslutande eller väsentligen för anordnande av dylika tillställningar, eller vilken eljest, såsom med avseende å omfattningen av den krets som äger tillträde eller de villkor under vilka tillträde lämnas, är att jämställa med tillställning till vilken allmänheten har tillträde.

För att förhindra sådana manövrer bör en motsvarande bestämmelse gälla för här aktuella tillställningar och sammankomster. Jag kan inte se någon påtaglig risk för att en reglering med den utformning som här är ifråga leder till myndighetsingripanden i andra fall än sådana där det finns klara grunder för att jämställa tillställningen eller sammankomsten med en till vilken allmänheten har tillträde.

Med sexuellt umgänge avser jag detsamma som i 6 kap. BrB. Hit hör således alla former av könsliga förbindelser mellan människor där ett könsorgan kommer i beröring med en annan människa. Till sexuellt umgänge hänförs allt från samlag i olika former till masturbation av en annan människa. Användande av t.ex. kondom förändrar inte bedömningen. Däremot räknas inte hit kramar, kyssar och andra slag av ömhetsbetygelser där man inte kommer i beröring med könsorganen.

3.3 Formen för ingripande

När det gäller formen för ett ingripande anser jag att två slag av lösningar ligger närmast till hands.

Den ena lösningen innebär att möjlighet ges att i det enskilda fallet framtvunga en sådan förändring av verksamheten att denna kan godtas från smittskyddssynpunkt. Om en förändring av verksamheten inte kan fås till stånd på detta sätt, skall verksamheten kunna tvingas att upphöra. Bestämmelser med denna innebörd skulle kunna tas in i SmL.

Möjligheten att kunna framtvunga en förändrad inriktning av verksamheten är tilltalande, bl. a. av det skälet att den epidemiologiska grunden för ingripandet då kommer till klart uttryck. En förändrad inriktning av verksamheten torde kunna åstadkommas genom ett föreläggande. Ett föreläggande kan förenas med vite. Detta är ett förfarande som i vårt land används i många olika sammanhang. Vitesinstitutet har gjorts mera effektivt med lagen (1985: 206) om viten, som trädde i kraft den 1 juli 1985.

En lösning efter nu angivet mönster förordades vid den i detta ärende

anordnade hearingen av bl. a. venhälsan, RFSL och läkare mot AIDS. Som grund för sin ståndpunkt anförde de att det inte finns något behov från smittskyddssynpunkt att förbjuda säkra sexuella umgängesformer ens om de förekommer vid de berörda klubbarna.

Även om jag har förstäelse för sådana synpunkter måste jag konstatera att lösningen har betydande nackdelar. En förändrad inriktning av verksamheten torde innebära att vissa former av sexuellt umgänge, s. k. säkrare sex, skulle accepteras medan sådana sexuella aktiviteter där risken för smittspridning är större skulle vara förbjudna. Detta förutsätter att man kan dels avgöra vad som är säkrare sex, dels fortlöpande kontrollera att aktiviteterna på klubbar m. m. sker på ett godtagbart sätt. Jag anser att en sådan ordning skulle medföra mycket stora praktiska svårigheter, särskilt vad gäller tillsynen över verksamheten. Att det inte är möjligt att klara tillsynen över en sådan verksamhet framhölls också från olika håll vid den nämnda hearingen. Jag anser därför, i likhet med flertalet deltagare vid hearingen, att denna form för ingripande måste avvisas.

Den andra lösningen innebär en kriminalisering av verksamheten. Detta kan man göra antingen genom att straffbelägga främjande av tillfälliga sexuella förbindelser eller genom att föreskriva att sådan tillställning eller sammankomst som här är i fråga inte får anordnas och straffbelägga överträdelse av förbudet, såsom skett med pornografiska föreställningar (10 och 29 §§ AOst).

Den förstnämnda formen för förbud innefattar en utvidgning av kopple-ribestämmelserna i 6 kap. 8 § BrB. Som jag tidigare har redovisat torde straffbestämmelserna rörande koppleri i deras lydelse före den 1 juli 1984 ha omfattat bl. a. den verksamhet som i dag bedrivs på video- och bastu-klubbarna. Ett återinförande av en lagregel av i huvudsak samma innebörd skulle således kunna övervägas. En sådan lagregel skulle emellertid få en vidare räckvidd än som är motiverat med hänsyn till den aktuella smittfarliga verksamheten. Vidare skulle motivet för en sådan regel närmast bli skyddet för den allmänna sedligheten och inte behovet av att förhindra spridning av en farlig smitta. Denna form för kriminalisering framstår därför inte som lämplig.

Den andra formen avser ett straffbelagt förbud mot att anordna sådan tillställning eller sammankomst som här är ifråga, dvs. en motsvarighet till förbudet mot pornografisk föreställning i 10 § AOst. Denna lösning har förordats av AIDS-delegationen och av en bred majoritet vid hearingen, bl. a. justitieombudsmannen Wigelius, riksåklagaren, rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet, Sveriges domareförbund, Sveriges advokatsamfund och Svenska Läkaresällskapet. Jag förordar att denna lösning väljs.

En lagregel med ett sådant förbud bör ges i en fristående lag. Straffet för den som i strid mot förbudet anordnar sådan tillställning eller sammankomst bör i normalfallet vara fängelse eller, i fall där omständigheterna är mildrande, böter. Skälet till att fängelse bör vara påföljd i normalfallet är att anordnaren inte skall kunna betrakta utdömda böter som en kostnad bland andra och fortsätta den smittfarliga verksamheten.

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom socialdepartementet upprättats ett förslag till lag om förbud mot s. k. bastuklubbar och andra liknande verksamheter.

Förslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

5 Specialmotivering

1 § Till skydd mot spridning av veneriska sjukdomar hos människor ges i denna lag bestämmelser om förbud mot att anordna vissa tillställningar och sammankomster.

Denna paragraf innehåller en bestämmelse som anger att lagens syfte är att skydda människor mot att bli smittade av veneriska sjukdomar vid vissa typer av tillställningar och sammankomster. Bestämmelser om de veneriska sjukdomarna finns i SmL och i SmK. Vilka tillställningar och sammankomster som avses framgår av 2 §.

2 § Tillställning eller sammankomst till vilken allmänheten har tillträde får inte anordnas, om denna med hänsyn till lokalens utformning eller inredning, platsens beskaffenhet eller andra omständigheter är särskilt ägnad att underlätta för besökare att ha sexuellt umgänge i lokalen eller på platsen med annan besökare.

Även om den som vill besöka tillställningen eller sammankomsten måste vara medlem i en viss förening eller vara inbjuden för att få tillträde, skall allmänheten anses ha tillträde, om tillställningen eller sammankomsten uppenbarligen är en del i en rörelse vars verksamhet uteslutande eller väsentligen består i att anordna sådana tillställningar eller sammankomster. Också i andra fall skall allmänheten anses ha tillträde till tillställningen eller sammankomsten, om det är befogat med hänsyn till omfattningen av den krets som äger tillträde, de villkor under vilka tillträde lämnas eller andra liknande omständigheter.

Första stycket. I detta stycke föreskrivs att vissa slag av tillställningar och sammankomster inte får anordnas. Med tillställning eller sammankomst avses olika slag av verksamheter eller möten där människor träffas. Det kan vara fråga om verksamhet som ingår som led i en rörelse i vinnings- syfte men också om möten helt utan förtjänstsyfte. Något krav på att filmförevisning, dans, musik, uppträdande eller annat slag av förströelse eller underhållning skall förekomma ställs inte upp. Inte heller uppställs något krav på att tillställningen eller sammankomsten skall äga rum i en lokal. Också tillställningar och sammankomster som försiggår utomhus, i tält, på båt etc. hör hit. Endast tillställningar och sammankomster till vilka allmänheten har tillträde omfattas av förbudet. Föreningars och andra slutna sällskaps möten liksom sammankomster i hem och på andra platser till vilka allmänheten inte har tillträde faller utanför lagens tillämpningsområde.

För att en tillställning eller sammankomst skall omfattas av lagen krävs

att det finns någon som anordnar denna. Anordnaren kan vara en fysisk eller juridisk person. Är anordnaren en juridisk person kan det i regel utan större svårigheter avgöras med ledning av omständigheterna vem som är ansvarig företrädare.

Med lokalens utformning eller inredning avses det sätt på vilket utrymmena disponeras, t. ex. genom inrättande av avskilda bås, samt hur lokalen inreds, möbleras, upplyses etc. Vad nu sagts beträffande lokal gäller i tillämpliga delar också annan plats.

Bestämningen andra omständigheter syftar på bl. a. umgängesformerna och de uppträdanden, förevisningar e. d. som förekommer vid tillställningen eller sammankomsten. Det förhållandet att besökarna är mycket lätt klädda eller helt nakna behöver inte innebära något för verksamhetens karaktär i detta avseende; så uppträder ju varje människa vid ett bad eller en badinrättning. Om däremot nakna eller nästan nakna människor dansar med varandra eller t. ex. tittar på en film av pornografisk natur bör det kunna vägas in vid en samlad bedömning. Också det sätt på vilket anordnaren informerar om verksamheten i tidningar, i lokalen eller på annat sätt är andra omständigheter som måste tillmätas betydelse för bedömning av verksamheten.

Att tillställningen eller sammankomsten skall vara särskilt ägnad att underlätta sexuellt umgänge innebär att sådan verksamhet som förekommer vid dansrestauranger, diskotek, dansbanor och andra likartade tillställningar eller vid allmänna badplatser eller badinrättningar inte omfattas av bestämmelsen. Det är således inte tillräckligt att sexuellt umgänge kan förekomma eller förekommer i enstaka fall, t. ex. på en toalett vid en dansrestaurang eller ute i det fria vid en utomhusdansbana, för att tillställningen eller sammankomsten skall anses otillåten.

Bestämmelsens räckvidd begränsas också av det förhållandet att den är tillämplig endast när det är fråga om sexuellt umgänge mellan besökare. Detta betyder bl. a. att verksamhet vid bordeller, i den mån sådana förekommer, normalt inte omfattas av denna lag. Att sådan verksamhet ändå kan vara olaglig framgår av 6 kap. 8 § BrB.

Med sexuellt umgänge avses detsamma som i 6 kap. brottsbalken. Denna fråga har jag behandlat under 3.2 i den allmänna motiveringen. Jag vill i anledning av det meningsutbyte som förekom vid hearingen rörande lämpligheten av att knyta an till brottsbalkens nämnda begrepp framhålla att det med den föreslagna utformningen av första stycket inte blir en uppgift för lagtillämpningen att i detalj utreda och fastställa enskild besökares förehavanden. För den bedömning av mer allmän art som skall göras vid tillämpningen torde den bestämning som sker genom användning av begreppet sexuellt umgänge vara tillfredsställande.

Andra stycket. Bestämmelserna i detta stycke motsvarar 9 § andra stycket AOst. Bestämmelserna har anpassats till denna lagstiftning samt språkligt och redaktionellt moderniserats. Syftet med bestämmelserna är att förhindra att en anordnare av en tillställning eller sammankomst genom olika manövrer kringgår lagen genom att han gör gällande att tillställningen eller sammankomsten är enskild, när de faktiska omständigheterna utvisar att den är offentlig.

3 § Den som anordnar tillställning eller sammankomst i strid mot 2 § skall dömas till fängelse i högst två år eller, om omständigheterna är mildrande, till böter.

Kan risk anses föreligga att tillställning eller sammankomst som avses i första stycket kommer att äga rum, får en polisman i syfte att förhindra detta avstänga, utrymma eller förbjuda tillträde till lokalen eller platsen. Endast om fara är i dröjsmål får åtgärden vidtas utan föregående beslut av polismyndigheten.

Första stycket innehåller en straffbestämmelse för den som anordnar tillställning eller sammankomst i strid mot förbudet i 2 §.

Att också den som medverkar till brottet kan straffas följer av bestämmelserna i 23 kap. BrB och allmänna principer för dessa bestämmelsers tillämpning inom specialstraffrätten. Medverkan innebär att främja brottet med råd eller dåd, t. ex. genom att ekonomiskt understödja ett anordnande som är förbjudet. Syftet med den här aktuella lagstiftningen är att motverka spridning av venerisk smitta genom att förbjuda att sådana tillställningar och sammankomster anordnas, där besökarna riskerar att bli smittade. Avsikten är följaktligen att skydda bl. a. besökarna. En tillämpning av allmänna straffrättsliga principer torde därför leda till att de som deltar endast som besökare i en tillställning eller sammankomst som anordnats i strid med lagen går fria från straffansvar.

Tillräckliga skäl att straffbelägga försök eller förberedelse till brott har inte ansetts föreligga.

Att hyresrätten till lokalen för en tillställning eller sammankomst av det aktuella slaget kan förverkas framgår av 12 kap. 42 § första stycket 8 jordabalken, som avser fall då lägenhet används för verksamhet vilken utgör eller i vilken till ej oväsentlig del ingår brottsligt förfarande. Detsamma gäller nyttjanderätten till en lägenhet som innehas med bostadsrätt, 33 § första stycket 8 bostadsrättslagen (1971:479). Tillräckliga skäl har dock inte ansetts föreligga att införa en möjlighet att straffa hyresvärdar som inte vidtar skäligen åtgärder för att få en nyttjanderätt att upphöra, när lokalen för nyttjanderätten används för otillåten verksamhet (jfr 6 kap. 8 § andra stycket BrB).

Några särskilda bestämmelser om t. ex. förverkande av egendom, utöver vad som gäller enligt 36 kap. BrB, har inte bedömts erforderliga.

Andra stycket innehåller en föreskrift som ger möjlighet för polisen att i flagranta fall vidta vissa tvångsåtgärder för att motverka att en smittfarlig verksamhet av det aktuella slaget äger rum. Bestämmelsen har utformats delvis med regeln i 22 § polislagen (1984:387) som förebild. Förevarande bestämmelse är avsedd att tillämpas med en viss restriktivitet men ge stöd för polisen att ingripa då det ter sig påkallat för att förhindra t. ex. att en klubbägare som är föremål för polisutredning eller lagföring för brott enligt första stycket fortsätter verksamheten. Avstängning av eller förbud mot tillträde till en lokal eller plats skall självfallet upphöra så snart det inte längre bedöms föreligga någon risk för fortsatt brottslig verksamhet.

6 Hemställan

Prop. 1986/87: 149

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslaget till lag om förbud mot s. k. bastuklubbar och andra liknande verksamheter.

7 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1987-03-31

Närvarande: f. d. justitierådet Hult, justitierådet Erik Nyman, regeringsrådet Dahlman.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 19 mars 1987 har regeringen på hemställan av statsrådet Sigurdsen beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om förbud mot s. k. bastuklubbar och andra liknande verksamheter.

Förslaget har inför lagrådet föredragits av kammarrättsassessorn Christer Lindau.

Vid ärendets behandling har förelegat en till lagrådet inkommen skrivelse den 27 februari 1987 från Intresseföreningen för Homosexuellas Lika berättigande i Samhället.

Förslaget föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

2 §

Det kan inte uteslutas att den föreslagna lagstiftningen under vissa förhållanden kan innebära en begränsning i den grundlagsskyddade mötesfriheten. Enligt 2 kap. 12 § regeringsformen får en sådan begränsning, förutom att den endast får göras för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle, aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och ej heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Mot bakgrunden härav är av vikt att räckvidden av förbudsstadgandet i första stycket får en så klar avgränsning som möjligt. I första stycket bör därför uttryckligen anges att förbudet förutsätter inte bara att lokalen eller platsen har viss beskaffenhet utan att även annan omständighet, närmast hänförlig till verksamhetens art, måste föreligga för att tillställningen eller sammankomsten skall anses vara särskilt ägnad att underlätta för besökare att ha sexuellt umgänge i lokalen eller på platsen med annan besökare.

I andra stycket synes andra meningen, som är av mera allmän karaktär, lämpligen höra placeras som första mening.

Med beaktande av det anförda och med vissa ändringar av redaktionell karaktär kan paragrafen förslagsvis ges följande lydelse.

”Tillställning eller sammankomst till vilken allmänheten har tillträde får inte anordnas, om den med hänsyn till utformning, inredning eller beskaffenhet i övrigt av den lokal eller plats där den skall äga rum och den verksamhet som förekommer eller är avsedd att förekomma eller annan omständighet är särskilt ägnad att underlätta för besökare att ha sexuellt umgänge i lokalen eller på platsen med annan besökare.

En tillställning eller sammankomst till vilken tillträde är begränsat genom krav på inbjudan, medlemskap i viss förening eller annat villkor är utan hinder härav vid tillämpning av första stycket att anse som en tillställning eller sammankomst till vilken allmänheten har tillträde, om den

med hänsyn till omfattningen av den krets som äger tillträde, de villkor under vilka tillträde lämnas eller andra liknande omständigheter är att jämställa med sådan tillställning eller sammankomst. Detsamma gäller, om tillställningen eller sammankomsten uppenbarligen är en del i en rörelse vars verksamhet uteslutande eller väsentligen består i att anordna tillställningar eller sammankomster av detta slag.”

3 §

Vad som anförts i det föregående om att förbudsstadgandet i 2 § kan innebära begränsning av mötesfriheten bör inverka i restriktiv riktning även när det gäller reglerna om tvångsingripanden vid överträdelser av stadgandet. Enligt lagrådets mening bör därför de befogenheter som anges i andra stycket inte tilläggas enskild polisman utan polismyndigheten. Om detta iakttas, kan 3 § förslagsvis ges följande lydelse.

”Den som anordnar tillställning eller sammankomst som avses i 2 § skall dömas till fängelse i högst två år eller, om omständigheterna är mildrande, till böter.

Kan av särskilda skäl risk anses föreligga att tillställning eller sammankomst som avses i 2 § kommer att äga rum, får polismyndigheten i syfte att förhindra detta avstänga, utrymma eller förbjuda tillträde till lokalen eller platsen.”

Utdrag ur protokoll vid regeringsammanträde den 2 april 1987

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, S. Andersson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Wickbom, Johansson, Hulterström, Lindqvist, Lönnqvist

Föredragande: statsrådet Sigurdsen

Proposition med förslag till lag om förbud mot s. k. bastuklubbar och andra liknande verksamheter

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande (beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringsammanträde 1987-03-19) och upplyser att lagrådet har föreslagit vissa ändringar i 2 § första stycket och 3 § lagförslaget med hänsyn till att den föreslagna lagstiftningen under vissa förhållanden kan innebära en begränsning i den grundlagsskyddade mötesfriheten samt en justering i 2 § andra stycket av främst språklig och redaktionell karaktär.

Föredraganden godtar de av lagrådet föreslagna ändringarna och hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta det av lagrådet granskade lagförslaget med vidtagna ändringar. Ärendet bör behandlas under innevarande riksmöte.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

Datum
1986-12-10
Ert datum

Beteckning
3356-519/86
Er beteckning

Socialdepartementet
103 33 STOCKHOLM

SOCIALDEPARTEMENTET	
Registratören	
Inl.	RF. 12 11
Dnr	S 4278/86

Åtgärder mot spridning av HIV-smitta vid sk video- och bastu-
klubbar

Inom socialstyrelsen har en utredning genomförts rörande video-klubbar, bastuklubbar etc. Syftet med denna utredning har varit att ta fram underlag för en bedömning huruvida verksamheten vid dessa bidrar till spridningen av HIV-smitta.

Utredningen redovisas i PM 1986-11-26, vilken härmed överlämnas (bil).

I utredningen konstateras att verksamheten vid klubbarna innebär risk för att smitta genom sexuella kontakter kan överföras mellan besökarna. Syftet med den verksamhet som bedrivs i klubbarna är med hänsyn till deras utformning, inredning och belysning mm att möjliggöra sexuella, tillfälliga och även anonyma kontakter.

Sedan utredningen färdigställd har de klubbar, som finns i Stockholm, besökts ytterligare en gång i syfte att ta reda på i vilken utsträckning verksamheten ändrats mot bakgrund av en överenskommelse som - vilket framgår av utredningen (sid 23) - Riksförbundet för Sexuellt Likaberättigande (RFSL) träffat med klubbarna i Videopan, Viking Sauna och Men Only.

Vid de nyligen företagna besöken kunde konstateras att det inte skett några nämnvärda ändringar av lokalerna. Däremot bedriver RFSL viss rådgivning (för närvarande en gång per vecka) vid bastuklubbarna, där också kondomer utdelas och RFSL:s broschyrmaterial finns tillgängligt.

Argument både för och emot ett bibehållande av verksamheten redovisas i utredningen.

Argumenten för att låta verksamheten finnas kvar är att klubbarna ger en möjlighet för homosexuella män att få träffas under trygga förhållanden utan att riskera att bli misshandlade.

Det tyngst vägande skälet emot verksamheten vid klubbarna i deras nuvarande form är enligt socialstyrelsen risken för att HIV-smitta sprids mellan besökarna. Som angivits ovan är lokalerna avsedda för en verksamhet, som innebär smittrisk.

Mot bakgrund av ovanstående anser socialstyrelsen att övervägande skäl talar för att det införs möjligheter att ingripa med hjälp av lagstiftning - förslagsvis genom ett tillägg i smittskyddslagen - mot lokaler, som är avsedda för att underlätta tillfälliga och även anonyma sexuella kontakter. Genom en sådan lagstiftning markerar statsmakterna det allvar med vilket man ser på riskerna för smittspridning, främst avseende HIV.

Utformningen av den föreslagna lagstiftningen bör bli sådan att vederbörande tillsynsmyndighet får möjlighet att kontrollera och vid behov ingripa mot lokaler, vars syfte är tillfälliga och anonyma sexuella kontakter. Härvid förutsätts också att socialstyrelsen utfärdar föreskrifter och allmänna råd i ärendet.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Sandlund. Vid den slutliga handläggningen av ärendet har överdirektören Ifvarsson och avdelningschefen Wennström närvarit. Tf byråchefen Skjönberg har varit föredragande.

Maj-Britt Sandlund
Maj-Britt Sandlund

Guldbrand Skjönberg
Guldbrand Skjönberg

Socialstyrelsen
Hälsoskyddsbyrå (FAP3)
Bd Margareta Nyström

Bastuklubbar m. m.

Vilken betydelse har bastuklubbar och videoklubbar för homosexuella för smittspridning av HIV bland homo- och bisexuella män?

Innehållsförteckning

Prop. 1986/87: 149

	Sid.
1 Inledning	25
2 Mötesplatser	27
3 Hur många homo- och bisexuella lever med riskbeteende?	28
4 Två bastuklubbar i Stockholm i februari 1986	29
5 Avslutande diskussion Hur stor är omfattningen av problemet?	30
6 Prel kartläggning av kontaktställen	32
a) Malmö	
b) Göteborg	
c) Stockholm	
– antal bastuklubbar	
– antal videoklubbar	
7 Sammanfattning och förslag till åtgärder	34
8 Referenslitteratur	37
9 Bilagor: Bilagorna har uteslutits här.	

1 Inledning

I vårt samhälle växer vi upp, uppfostras och präglas av en heterosexuell kultur. Överallt skildras kärlek mellan man och kvinna – i tidningar, böcker, radio, TV och på bio. Män och kvinnor dansar med varandra på danser, på gator går de par om par. Föräldrar förväntar sig att deras barn en vacker dag ska gifta sig och skaffa barn. Den människa som upptäcker en homosexuell läggning hos sig själv, saknar plötsligt förebilder. Var finns *alla andra homosexuella, och hur lever de?* De homosexuella vågar oftast inte berätta om sin läggning pga. att de inte vet hur omgivningen skulle reagera. Rädslan för upptäckt har gjort att mötesplatserna för homosexuella blivit undanskymda, t. ex. en del av en park när skymningen fallit. Därigenom blir de svåra att upptäcka även för de homosexuella själva. Rädslan för att homosexualiteten ska bli känd av t. ex. föräldrar, släktingar eller arbetskamrater medför att det blir svårt att ha en långvarig parrelation. Kontakterna blir istället oftast anonyma och ofta inskränks de till enbart en sexuell handling.

Vi behöver mer kunskap om hur de homosexuella upplever sin sexualitet och orsakerna till att den ser ut som den gör. Framförallt är kunskap om psykologiska orsaker viktig.

Homosexuella handlingar var kriminaliserade i Sverige ända fram till 1944, och kunde ge fängelsestraff på upp till 2 år. Under senare år har inställningen till homosexualitet ändrats. 1973 uttalade riksdagens lagutskott, i samband med reformeringen av giftemålsbalken, att samlevnad mellan två parter av samma kön är en från samhällets sida fullt acceptabel samlevnadsform (LU 1973: 20 s 116).

En statlig utredning, "Homosexuella och samhället" (7), belyste ingående de homosexuellas situation i samhället och föreslog åtgärder för att minska diskrimineringen av homosexuella. I korthet föreslogs följande åtgärder för att förbättra de homosexuellas situation:

- samlevnad mellan två personer av samma kön jämställs från rättslig synpunkt i vissa avseenden med vad man idag inom lagstiftningen kallar samlevnad under äktenskapsliknande förhållande eller motsvarande uttryck
- homosexuella jämställs med andra minoritetsgrupper som genom lagstiftning är särskilt skyddade mot missgynnande lagstiftning eller mot diskriminering
- förbättrad undervisning och information om homosexuella och homosexualitet.

I prostitutionsutredningen(4) gjordes en kartläggning av den svenska prostitutionen. I den ingick den homosexuella prostitutionen mellan män. Det torde i Stockholm och Göteborg ha rört sig om några tiotal yngre män eller pojkar som på vardera orten i varierande utsträckning ägnade sig åt prostitution.

De homosexuella utgör ingen homogen grupp av människor, lika lite som de heterosexuella är det. De som inte öppet kan visa sin läggning, genom att t. ex. gå med i RFSL (Riksförbundet för sexuellt likaberättigande) eller annan organisation för homosexuella, känner sig ensamma.

I fotspåren av Gay-liberation-rörelsen (gay=homosexuell) under 1970-talet i USA uppstod s.k. gaybathhouses. Dessa s.k. bastuklubbar finns också i Sverige sedan ca 10 år. Videoklubbar som till stor del vänder sig till homo- och bisexuella finns idag i Stockholm och Malmö. Förutom dessa lokaler fungerar bl. a. vissa parker, offentliga utom- och inomhusbad samt offentliga toaletter som mötesplatser där sexuella kontakter mellan män förekommer.

Den förändring som har inträtt idag, är att HIV (Humant Immunbrist Virus)-smittan har kommit in i bilden. Plötsligt har anonyma sexuella kontakter blivit riskfyllda på ett helt annat sätt än tidigare. Anonymiteten kan också göra det omöjligt att spåra kontakter till en smittad person, både den som smittat honom och andra som han i sin tur kan ha smittat.

Bland de homosexuella, liksom de heterosexuella, lever olika personer olika, och en person kan under skilda perioder i livet leva på olika sätt. Det kan vara allt ifrån att helt förneka sin homosexualitet och leva ett asexuellt liv eller i ett heterosexuellt förhållande, acceptera homosexualiteten och leva i ett monogamt parförhållande till en sexualitet med många anonyma kontakter.

I diskussionen om HIV-smitta idag är inte det totala antalet homo- och bisexuella det viktiga, utan hur många som lever med riskbeteende. Den som har sex på sådant sätt att det sker ett utbyte av kroppsvätskor (t ex blod, sperma, saliv eller slidsekret), utsätter sig (eller sin partner) för en risk att smittas av såväl HIV som andra sexuellt överförbara sjukdomar. Många och/eller anonyma sexuella kontakter ökar denna risk. Allteftersom tiden går och fler blir smittade, ökar risken att kunna bli smittad även för dem som bara är tillsammans med ett fåtal. Om sexualiteten är dåligt bearbetad och homosexualiteten inte är accepterad kan det leda till ytliga och otillfredsställande relationer, både känslomässigt och sexuellt.

Sexuella tekniker som *alltid* innebär risk för smitta är:

- anala samlag utan kondom (sperma i ändtarmen och eventuellt blod på penis, eftersom slemhinnan i ändtarmen är tunn och kan börja blöda)
- vaginala samlag utan kondom (sperma i vagina, slidsekret och eventuellt mensblod på penis)
- att "suga" penis utan kondom och svälja sperman (sperma i munnen och saliv på penis)
- slicka där bak (saliv vid anus)
- s k "Fist-fucking" (knytnäve i ändtarmen – ovanligt men stor blödningsrisk)
- att dela sexleksaker, typ dildo, utan att dessa rengörs noggrant.

Sexuella tekniker som *kan* innebära risk för smitta är:

- anala samlag med kondom (kan gå sönder eller glida av)
- vaginala samlag med kondom (kan gå sönder eller glida av)
- "suga" penis utan att utlösning sker i munnen (saliv på penis, lite sperma kan också komma i förväg)

Sexuella tekniker *utan risk* för smitta – "säker sex" – är:

- ömsesidig onani (med kondom)
- kontakt hud mot hud (massage, smekningar, kramar) och kyssar på huden.

De bisexuella männen lever i ett förhållande med kvinnor samtidigt som de har sexuella kontakter med män (eller tvärtom). Om de smittas av HIV, kan smittan spridas vidare till heterosexuella. Något fall av HIV-smitta från bisexuell man till kvinnlig sexpartner har (oktober 1986) ännu inte rapporterats till SBL.

Denna PM grundar sig på telefonsamtal med olika personer i Stockholm, Malmö och Göteborg som har kunskaper om ämnet: läkare vid Venhälsan och liknande mottagningar för homosexuella, smittskyddsläkare, hälsovårdsinspektörer och ett par läkare vid Roslagstulls sjukhus. Dessutom genom besök vid två bastuklubbar i Stockholm tillsammans med en hälsovårdsinspektör, överläggningar med ägaren av en videoklubb samt smittskyddsläkaren och en polis som båda inspekterat bastu- och videoklubbarna i Stockholm.

Hur stor betydelse har bastu- och videoklubbar för smittspridningen av HIV bland homo- och bisexuella män? Denna fråga är svår att besvara. Förutom de homo- och bisexuella männen själva är det inte många mäniskor som besökt de bastu- och videoklubbar denna PM ska handla om. Lokalerna har besiktigats ur smittskyddssynpunkt (för att förebygga bl. a. hepatit B) av ett fåtal smittskyddsläkare och stadsläkare, ur hygiensynpunkt av ett fåtal hälsovårdsinspektörer och i brottsförebyggande syfte av enstaka poliser. Det är svårt för en utomstående att få insyn i vad som sker på dessa klubbar. Rädslan för att få sexuella inviter från män gör det nästintill omöjligt för en heterosexuell man att gå in och låtsas höra till mängden. En kvinna kan av förklarliga skäl aldrig smälta in i mängden.

HIV-infektionen kan få mycket allvarliga konsekvenser för de smittade. En hittills okänd andel av dem drabbas av immunbristsjukdomen AIDS (Acquired immune deficiency syndrome) eller andra allvarliga sjukdomstillstånd. Bland dem som drabbas av AIDS är dödligheten nästan total efter några år. Vaccin och botemedel saknas ännu. Eftersom inkubationstiden har visat sig kunna vara så lång som 5 år eller mer, tar det lång tid att se effekter av förebyggande arbete mot sjukdomen. Det är viktigt att förebyggande åtgärder prioriteras. Den 31 oktober 1986 var antalet kända smittbärare i Sverige 1235 personer och mer än hälften tillhörde homo- och bisexuella gruppen.

2 Mötesplatser

I utredningen Homosexuella och samhället (7) redovisas i en bilaga resultatet av 2 enkätundersökningar 1980–81 bland sammanlagt 1.100 män och 205 kvinnor som var homosexuella. Av männen var 467 oorganiserade. Ett sjuttiotal män och cirka 20 kvinnor blev intervjuade. Över hälften av de undersökta bodde i storstäderna. Bara 11 procent bodde på landsbygden eller i orter med mindre än 10 000 invånare. Dessa siffror kan dock inte generaliseras över hela landet, eftersom urvalet som gjorts inte är representantivt för den studerade gruppen. Eftersom gruppen homo- och bisexuella är okänd till sin storlek kan ett statistiskt representativt urval inte göras.

I enkäten ställdes bl. a. frågan hur de första gången lärt känna någon annan homosexuell.

- via annons	17 procent
- via homosexuella organisationer och kommersiella klubbar, restauranger och dansställen	19 procent
- vissa parker, toaletter och bad	16 procent

(Det har skett dubbelt så ofta i parker som på vardera toaletter och bad. Alternativet bad är oklart, det kan både vara allmänna bad och speciella så kallade saunor, som bara besöks av homo- och bisexuella män.)

Denna undersökning gjordes innan diskussionerna om AIDS kom igång på allvar. Därför är det osäkert om dessa siffror gäller idag.

Utredningens bilaga "Det okända och förbjudna" beskriver olika mötesplatser och en del svårigheter i de homosexuellas fasta och tillfälliga kontakter (se bilaga C).

3 Hur många homo- och bisexuella lever med riskbeteende?

I diskussionen idag om smittspridning av HIV är det inte antalet homo- och bisexuella män i Sverige som är av intresse, utan hur många som lever med riskbeteende, dvs. har sexuellt umgänge med många på ett sådant sätt att smitta kan överföras. Hur många de är vet vi inte. Storleken av hela gruppen kan också bara uppskattas. Exempel på "sextekniker" med stor smittrisk ges på sidan 3.

Kinseyrapporterna (15) från USA under 1940- och 1950-talen bygger på intervjuer med sammanlagt 20 000 människor. Av de tillfrågade angav 37 procent av männen att de minst en gång mellan puberteten och ålderdomen upplevt homosexuella kontakter som fört till utlösning. En av Kinseyrapporternas slutsatser var att fyra procent av männen efter puberteten var uteslutande homosexuella. Kinseys resultat kan inte med någon säkerhet generaliseras till svenska förhållanden.

Av uppgifter från debatten i USA under senare år skulle omkring tio procent av befolkningen där ha homosexuell läggning. Av material som utredningen "Homosexuella och samhället" (7) tagit del av (som bygger på en hittills opublicerad rapport från en undersökning gjord 1978 av Kinsey-institutet) syns man då räkna med individer som är bisexuella, dvs. som även har heterosexuella upplevelser i större eller mindre utsträckning.

Antalet homo- och bisexuella i Sverige är svårt att uppskatta. I RFSL:s tidskrift "Kom ut" (6) nämner deras förbundssekreterare Hasse Ytterberg, i en artikel om AIDS och massundersökningar, en siffra på ca 400 000 homo- och bisexuella män i Sverige. I en bilaga till Homosexutredningen nämns siffrorna 200 000 – 800 000 homosexuella. I båda fallen är det oklart om de med homosexuell man menar a) en man som någon gång har haft sexuell kontakt med annan man, b) känner sig dragen till personer av det

egna könet utan att ha haft en sexuell kontakt eller c) har regelbundna sexuella kontakter med andra män.

Docent Eric Sandström skriver i en PM (1986-03-19) att "man möjligtvis kan uppskatta antalet sexuellt aktiva homosexuella i Sverige till någonstans mellan 100 000- 200 000. På lika diffusa grunder skulle det kunna uppskattas att ca 20 000 män i början på 80-talet hade ett riskbeteende vad avser HIV-smitta."

Efter de senaste årens information om hur HIV smittar och om säkrare sexråd bör antalet män med riskbeteende ha minskat. Men information och upplysning till de homo- och bisexuella får för den skull inte upphöra. Det tar lång tid att påverka människor till att ändra sitt beteende. Om informationen inte upprepas kan folk tro att faran är över.

Hur många bisexuella män lever med riskbeteende? Vet de kvinnor som dessa män har sexuell umgänge med om att männen är bisexuella? Utsätts de för risken att smittas av en allvarlig sjukdom utan att veta om det? Det faktum att andelen organiserade bland de homo- och bisexuella troligen rör sig om några procent (RFSL har ca 16 000 medlemmar, och andra organisationer några hundratal), gör att majoriteten inte går att nå via riktad information. De bisexuella är rädda om sin anonymitet och går därför troligen oftast till mötesplatser av typen parker, offentliga bad, videoklubbar och bastuklubbar. På dessa platser har de möjlighet att knyta tillfälliga sexuella kontakter utan att behöva vara medlemmar i någon förening. Risken att de möter någon som känner igen dem är liten. Till parker, offentliga bad och videoklubbar går ju dessutom andra som inte är homosexuella. De män som någon gång har sex med andra män är många. Hur ska vi nå den gruppen?

4 Två bastuklubbar i Stockholm i februari 1986

Den 12 februari 1986 besöktes två bastuklubbar i Stockholm, i sällskap av Ingvar Lundin från Miljö- och hälsoskyddskontoret. (I oktober 1986 var öppettiderna desamma).

Till den ena bastuklubben kom vi ca kl. 19.00. Öppettiderna var måndag – torsdag kl. 17.00–01.00, fredagar 17.00–06.00, lördagar 14.00–06.00, och söndagar 14.00- 01.00. Mannen i kassan visade oss runt i lokalen. Han sa, att de hade tagit emot ca 120 gäster/kväll förut, men efter larmet om AIDS hade besöken minskat till hälften, dvs. max. 60 besök/kväll. Besökarna var i alla åldrar, ålderssammansättningen hade inte förändrats. Förr såldes lite kondomer men nu såldes många. Han trodde att männen blivit försiktiga, och använde annan teknik. Jag såg inte några affischer eller broschyrer om AIDS eller om säkrare sex.

En trappa ner fanns ett 60-tal omklädnings-skåp och tre toaletter. Mellan två av dem fanns i höfthöjd ett hål i väggen, ca 5 cm i diameter, fodrat med plaströr. En fjärde toalett var avstängd. Mannen öppnade den för oss. Det var en golvtoalett med fotstöd av den typ som är vanlig i medelhavsländerna. Han sa att den toaletten var stängd för att de inte ville ha rykte om sig att där pågick analsex.

Där fanns 12 låsbara kontaktrum, ca 2 x 1,5 m stora med en brits och galonmadrass. Svag belysning från vägglampor och kala väggar. I ett rum fanns dubbelmadrasser. Ett av rummen saknade brits. I stället hängde där en slags "hängmatta" av nitade breda läderremmar i ansiktshöjd. Alla kontaktrum var tomma under vårt besök.

Två bastu med dämpad belysning fanns, med ett duschrum utanför.

I en biosalong visades film med ömsesidig onani mellan två män. Ett mindre TV-rum med en soffa och fåtölj (sittgrupp) fanns också.

Besökarna var ca 10 stycken. De såg ut som vanliga, välvårdade män i 30–40-års åldern. De gick med handduk runt höften, en del satt och läste tidningar, andra duschade och bastade eller såg på film.

Till den andra bastuklubben kom vi ca kl. 20.00.

Enligt mannen i kassan var där inte många gäster, kanske 10–15 stycken/kväll. Alla åldrar. Öppettiderna var måndag-torsdag kl. 12.00–04.00, fredag-lördag 12.00–06.00, söndag 18.00–01.00. Inträde 50 kronor. För ytterligare 20 kronor fick man nyckel till solariet. Antalet besök hade minskat när HIV-smittan dök upp. De sålde kondomer. Sex låsbara kontaktrum fanns, ca 2 x 2,5 m stora med madrasser på golvet. Madrasserna var överdragna av ett presenningliknande material.

Belysningen var dålig, på många håll var väggarna svartmålade.

Ca 60 st omklädningskåp.

En biosalong fanns som visade homosexuell porrfilm.

En bastu fanns med duschar utanför. I bastun var det mörkt, därinne satt 5–6 män. Enligt mannen i kassan skruvade gästerna själva ur lamporna.

Vi besökte också ett diskotek för homosexuella, öppet på kvällstid onsdag – fredag. Det var en restaurang med dansgolv. Där fanns 4 toaletter, inga hål i väggen mellan dessa. Gav intryck av ett vanligt dansställe.

Tidigare beskrivningar av bastuklubbar och andra träffställen finns att läsa i prostitutionsutredningens rapport (3) (se bilaga A) och i en bilaga till länsrättens i Stockholms län yttrande över smittskyddskommitténs betänkande (se bilaga D). Det senare avslutas med följande slutsats (om bastu- och videoklubbar):

"Länsrätten har svårt att föreställa sig några större smitthärdar eller smittspridningskällor för HIV. Och detta har inte med intolerans att skaffa. Att det tillåts fortgå är inte annat än ett utslag av ren flathet från samhällets sida."

5 Avslutande diskussion.

Hur stor är omfattningen av problemet?

Den 31 oktober 1986 hade 1.235 personer (anmälda kliniskt till SBL) i Sverige genom test konstaterats vara HIV-positiva. 674 personer av dessa uppgavs vara homo- eller bisexuella. Av 79 rapporterade AIDS-fall uppgavs 68 vara homo- eller bisexuella.

Till och med mars månad 1986 var ca 12% av de prover som lämnades av homo- eller bisexuella män HIV-positiva (612 av 4963 prover). Samma

personer har ibland testat sig flera gånger, därför är siffran svårtolkad. Man kan ändå anta, att en stor andel (kanske 90%?) av de homo- eller bisexuella männen idag inte är smittade av HIV. Det inget hopp inför framtiden. Det är ännu inte för sent med förebyggande åtgärder. Återkommande information om smittvägar, vikten av att ändra sexualvanorna och minimera antalet partners och möjligheten att testa sig anonymt måste gå ut via olika kanaler. Om informationen upphör, kan människorna glömma riskerna eller tro att faran är över. Man räknar med att det kan finnas ytterligare mellan 2 000 och 4 000 personer som är smittade men som inte testat sig än. Ett stort frågetecken är, var dessa människor, som sjukvården inte kan nå med varken råd eller föreskrifter, finns? Hur lever de? De flesta är omedvetna om att de är smittade och känner sig helt friska. Hur många lever med riskbeteende och riskerar att dels själva dra på sig nya infektioner, dels att smitta andra? Hur många misstänker att de är smittade, men skjuter undan tanken genom att intala sig att risken nog inte var så stor, eller inte vågar låta tanken löpa till slut av rädsla för de konsekvenser ett positivt HIV-test skulle föra med sig?

De bisexuella männen lever troligen i mer komplicerade och ångestska-pande förhållanden idag. Enligt en man som suttit i "gay-jouren" är många bisexuella som ringer dit så rädda att det ska komma ut att de har haft sexuella kontakter med andra män att de hellre tar sitt liv än att någon ska få veta om det. Tillfälliga sexuella kontakter kan troligen ge ångest efteråt. Om mannen inte vill att hans fru eller fästmö ska få veta att han är bisexuell, kan det vara svårt att motivera varför han efter diskussionerna om AIDS plötsligt vill använda kondom, om kvinnan t. ex. har p-piller och ingen av dem har haft anledning att tro att den andra varit otrogen. Dessa kvinnor, som genom en rad olika omständigheter utsätts för risken att smittas av HIV, har ingen möjlighet att skydda sig eftersom de inte vet att de är utsatta för en risk. Allt som underlättar anonyma, tillfälliga sexuella kontakter mellan män ökar denna risk.

I läkartidningen (11) redovisar Lars L. Bohman en enkätundersökning våren 1985 över sexualvanor hos 136 besökare på en bastuklubb i Stockholm jämfört med 123 slumpvis utvalda RFSL-medlemmar. Av besökarna på bastuklubben var 57 organiserade. På postenkäten till RFSL-medlemmar svarade 83 procent. Bland bastubesökarna ville endast en mindre del (uppskattningsvis 10 procent) svara på enkäten.

Undersökningen visade att bastugruppen hade en högre partneromsättning än RFSL-gruppen (se tabell).

Tabell Partneromsättning bland de homosexuella de senaste tolv månaderna

Antal sexuella partner	Bastugruppen			Totalt
	Icke orga- niserade	Organi- serade	RFSL- gruppen	
0	3	0	10	13
1	3	3	27	33
2-- 5	26	18	38	82
6-10	17	12	23	52
10	28	21	23	72
Totalt	77	54	121	252

Var femte man i undersökningen hade haft sexuell kontakt även med en kvinna det senaste året. Andelen bland RFSL-medlemmar var 9 procent och bland oorganiserade bastuklubbsbesökare hela 37 procent. På frågan om de ändrat sina sexuella vanor svarade de organiserade i bastugruppen ja till nästan 80 procent, medan andelen bland de icke organiserade uppgick till 65 procent. De vanligaste förändringarna var minskat antal partner (tre fjärdedelar), därefter annan sexuell teknik (hälften) och användande av kondom (en tredjedel). Artikeln avslutas med följande diskussion:

”Det är rimligt att anta att de i bastugruppen som svarade på enkäten utgör ett ”positivt” urval med avseende på sexuell integration och medvetenhet. Inte heller från RFSL-gruppen kan man trots randomisering, anse att resultaten är generaliserbara till hela gruppen av medvetna och engagerade homosexuella.

Skillnaden mellan å ena sidan organiserade homosexuella, oavsett om de kommer från RFSL-gruppen eller bastugruppen, och å andra sidan de oorganiserade bastubesökarna, är dock värd att notera. Det försvårar naturligtvis epidemibekämpningen om just de ickeorganiserade som kan förväntas vara svårast att nå med riktad information, har de flesta sexuella kontakterna utanför den homosexuella populationen.” (Min understrykning)

I Nöjesguiden, Stockholm, i mars 1986, finns en artikel med ”inside”-information om olika träffställen för homosexuella. Om en bastuklubb sägs bl a:

”En traditionell bastuklubb, med nakna herrar som specialitet. Stället har sett sina mest glamourösa dagar. Det verkar som om ägarna inte vill satsa på någon renovering. Förmodligen fruktar man att myndigheterna kommer att stänga stället. Publiken är blandad. Många stammisar och påfallande många bisexuella killar. Hit går man i första hand för att få sig ett skjut. Idag med kondom noggrant påträdd.”

Och om en ”homosexklubb”:

”... ett ställe dit alla sorters killar går. Trots att det sex man ägnar sig åt är mellan killar, finns både hetero-, bi- och homosexuella här. Video Pan kallas allmänt ”halkan”. Dels för det sluttande golvet – och dels för allt kladdigt på golvet. Stället är mörkt och stämningen är minst sagt sexuell. Framför porrvideon sitter herrarna och runkar. Och inne i bås har killar sex med varandra.”

Det som är tänkvärt (och skrämmande ur smittspridningssynpunkt) är artikelns rubrik i innehållsförteckningen: ”Stockholms Gaynatt. Nu har AIDS-chocken lagt sig.”

6 Preliminär kartläggning av kontaktställen

a) Malmö

☛ Bastuklubbar:

- Ingen bastuklubb (däremot finns minst två i Köpenhamn, den ena i 3 våningar enligt annons i Eurogayguiden 86)

o) *Videoklubbar:*

- Plaza-center, Södra Förstadsgatan 81.
(I biosalong och ca 20 läsbara bås. Hål i väggen mellan dessa har funnits, men nu är väggarna mellan båsen delvis täckta med plåt.)
- Video-arkaden, Norregatan 12.
(I källarvåningen visas gayfilmer i en biosalong med ca 10 platser, i ett rum med 4 stolar och en soffa samt i 6 läsbara bås. Mellan samtliga bås finns sk. "Glory Holes", ett större och ett mindre hål, med lucka som kan öppnas. Dunkel belysning. I gatuplanet visas vanlig porrfilm i en biosalong med ca 10 platser och i 7 läsbara bås med 2 stolar i varje.)

b) *Göteborg*

o) *Bastuklubbar:*

- Ingen bastuklubb. (Det har funnits en, men ägaren stängde den årsskiftet 1985/86 pga. för få besökare)

o) *Videoklubbar:*

- Ingen videoklubb riktar sig speciellt till homo- och bisexuella män. På Andra Långgatan finns 4 videoklubbar med privatvisning av videofilm. Där finns dels biosalong, dels små läsbara bås med stol och video.

c) *Stockholm*

o) *Bastuklubbar:*

- Men Only, Hagagatan 56 (6 läsbara kontaktrum, 1 biosalong, 1 solarium, 1 bastu)
- Viking Sauna Club, Sigtunagatan 12 (12 läsbara kontaktrum, 1 biosalong, 2 bastu) På Grev Turegatan och Västgöttagatan har det också funnits bastuklubbar, men de är stängda sedan lång tid tillbaka.

o) *Videoklubbar:*

- Video-Pan, Hantverkargatan 49, som till stor del riktar sig till homo- och bisexuella män. (3 biosalonger varav en i källaren med gayfilmer, 28 läsbara bås varav 16 med gayfilmer. Mellan en del av dessa fanns hål i väggen av olika storlekar. Dessa övertäcktes dock under sommaren 1986 med plexiglas. Mycket svag belysning i lokalen.)
- Förutom denna videoklubb finns ytterligare 2-3 videoklubbar, som annonserar om privatvisning av videofilm. Dessa riktar sig dock troligen inte speciellt till homo- och bisexuella män. En videoklubb, Z-video på Brännkyrkagatan, fanns med i Stockholms Gayguide 1985, men i mars 1986 var den stängd.

I flera parker och vissa utomhusbad sker homosexuella kontakter sommartid, t. ex. Skinnarviksparken, Långholmsparken, Humlegården, Forsgrenska badet, Storkyrkobadet, Eriksdalsbadet, Brunnsviken, Långholmsbadet.

7 Sammanfattning och förslag till åtgärder

I Stockholm finns idag 2 bastuklubbar och 1 videoklubb som riktar sig till homo- och bisexuella män. Bastuklubbarna har sammanlagt ca 18 läsbara kontaktrum med madrasser. Mellan två toaletter fanns hål i väggen. Videoklubben har 16 läsbara bås där videofilmer för homosexuella visas. Mellan en del av dessa bås har funnits hål i väggen. (Enligt uppgift överäcktes dessa under sommaren 1986 med plexiglas.) Belysningen är mycket svag. Dessutom finns ytterligare 2–3 videoklubbar med privatvisning av videofilm, men dessa riktar sig troligen inte speciellt till homo- och bisexuella män.

I Malmö finns 2 videoklubbar som till stor del riktar sig till homo- och bisexuella män. Den ena har 6 läsbara bås där videofilmer för homosexuella visas. Mellan alla dessa hytter finns hål i väggen. Belysningen är dunkel. Den andra har haft hål i väggarna mellan bås, men nu är de täckta med plåt. Någon bastuklubb finns inte i Malmö men i "Eurogayguiden 86" (13) kan man läsa att i Köpenhamn finns det 2 bastuklubbar och 4 videoklubbar. (En av dessa videoklubbar heter "Bifi" och riktar sig till bisexuella.)

I Göteborg har det funnits en bastuklubb, men ägaren stängde den i januari 1986 pga för få besökare. Idag finns ingen videoklubb som riktar sig speciellt till homo- och bisexuella män. 4 videoklubbar finns, där antalet läsbara bås varierar mellan ca 20 och 8. Om det enbart visas videofilm för homosexuella i några av dessa är okänt. En av dessa videoklubbar har haft en skylt: "Skolungdom gratis entre."

Videoklubbarna har ofta öppet mellan kl. 12.00–24.00, bastuklubbarna har öppet hela natten ända till kl. 06.00 på fredag- och lördagkvällar. I Stockholm annonserar en videoklubb och en bastuklubb flitigt i bl. a. kvällspressen.

Någon motsvarighet till dessa kommersiella lokaler med läsbara rum och "Glory Holes" finns inte bland de lokaler som sköts av föreningar, inte heller på diskoteken för homosexuella. Ägarna av bastu- och videoklubbarna har ekonomiska intressen, och de kan ofta stå i kontrast mot ett socialt ansvar.

Argument för att behålla bastu- och videoklubbarna

Bastuklubbar och videoklubbar kan ses som kanaler att nå ut med information om AIDS och "säkrare sexråd". Om alla besökare använder kondom och följer dessa råd, är inte risken för smittspridning så stor längre. Bastuklubbar kan innebära en trygghet för homo- och bisexuella män att träffas utan att riskera att misshandlas, vilket tidigare skett i parker och på andra ställen. Om myndigheterna stänger eller kräver att verksamheten vid bastuklubbarna och videoklubbarna för homosexuella ska ändras, kan antalet tillfälliga sexuella kontakter mellan homo- och bisexuella män i stället öka i parker, badhus, offentliga toaletter och vid utomhusbad. Eller också kan illegala klubbar dyka upp. Dessa kan vara omöjliga att nå med riktad information. Bastuklubbar i Köpenhamn och i andra städer utomlands finns kvar.

Argument för att förändra inriktningen på eller stänga bastu- och videoklubbar

Om samhället tillåter att bastu- och videoklubbar är öppna, kan besökarna tänka att det inte är så stor risk att bli smittad där. Ett argument för stängning skulle således vara att samhället gör en *markering* för att visa på den mycket stora risken för HIV-smitta.

Syftet med bastuklubbar och videoklubbar är att underlätta tillfälliga sexuella förbindelser. I de fall lokalerna är helt mörklagda eller det finns hål i väggar, kan helt anonyma sexuella kontakter ske. För en man som misstänker att han är smittad av HIV, måste det vara lättare att tränga undan obehagliga tankar omkring detta i en opersonlig, tillfällig, kanske helt anonym kontakt via ett hål i en vägg, än i en långvarig, personlig kontakt med någon han är känslomässigt engagerad i. I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd angående AIDS(8) föreskrivs bl a: "Alla som har antikroppar skall noga informeras om risken att de för smittämnet vidare. De skall instrueras om att begränsa sitt sexuella umgänge till en enda partner som är medveten om smittrisken". Om de sexuella kontakterna är helt anonyma, kan den ene inte veta om den andre är smittad. Det är troligen inte många som vill ha sexuellt umgänge på ett sätt som innebär risk för smitta, med någon som är konstaterad HIV-smittbärare. Om däremot ingen av parterna har testat sig, är det lättare att förtränga riskerna. Därför är det viktigt att så många som möjligt som har anledning tro att de är smittade, testar sig och att samhället erbjuder ett gott omhändertagande av dem som visar sig vara HIV-positiva.

Bastuklubbar och videoklubbar finns uppräknade i de guider över "gay-ställen" som finns att köpa i bl. a. en tobaksaffär i Gamla stan, t. ex. Eurogay (träffställen för homosexuella i hela Europa) (16) och Spartacus (guide över träffställen över hela världen). Dessa guider säljs även utomlands och sommartid får man förmoda, att utländska homosexuella turister söker upp bastu- eller videoklubbar. Stockholms Gay Guide, som utges sporadiskt, är skriven på engelska och innehåller adresser på träffställen i Stockholm.

RFSL:s broschyr om AIDS och säkrare sex (17) har delats ut via vissa bastu- och videoklubbar. Men det torde inte ligga i dessa kommersiella klubbars intresse att ständigt gå ut med information om AIDS, om besökarkarantalet minskade drastiskt när debatten om AIDS kom.

Att bastuklubbar för gästerna har en social funktion kan inte skyla över det faktum att lokalernas primära funktion är att genom nakenhet i bastun och läsbara kontaktrum underlätta tillfälliga sexuella kontakter.

Genom att lokalerna har denna utformning betraktas sexualiteten som avskild från andra mänskliga relationer. I motiveringen till att stänga sexklubbar av typ "Chat Noir" som man kan läsa om i sammanfattningen till "Prostitutionen i Sverige" (4) (se bilaga B) var ett av argumenten att männen som besökte klubbarna befästes bl. a. i inställningen att sexualiteten är avskild från andra mänskliga relationer.

Det är viktigt att stödja initiativ som leder till att det skapas alternativa lokaler för homosexuella. Möteslokaler där inte sexualiteten ses som det

enda mänskliga behovet, utan där homosexuella kan träffas och t. ex. fika, gå på studiecirklar, se på filmer och låna böcker som handlar om de homosexuellas situation, lyssna på informationsmöten och föreläsningar, gymnastisera, dansa och mycket annat. Dessa lokaler kan bli ett alternativ för dem som besöker bastu- och videoklubbar för att de inte har någon annanstans att gå.

Om det vore lättare för de homosexuella att ha en fast partner, t. ex. genom att homosexuellas samboende jämställdes rent rättsligt med heterosexuellas samboende, skulle förmodligen behovet av tillfälliga sexuella kontakter minska.

I tidskriften MMWR, nr 10 1986 (13), kan man läsa CDC:s (Center för Disease Control i USA) rekommendationer för att reducera smittspridning av HIV. I den här diskussionen om bastu- och videoklubbar för homosexuella är punkt 6 viktig:

''State or local action is appropriate on public health grounds to regulate or close establishments where there is evidence that they facilitate high-risk behaviors, such as anonymous sexual contacts and/or intercourse with multiple partners or IV drug abuse (e. g. bathhouses, houses of prostitutions, ''shooting galleries'').

Dvs. fritt översatt, att om det är uppenbart att inrättningar underlättar högriskbeteende, som t. ex. anonyma sexuella kontakter och/eller samlag med många partners eller intravenöst narkotikamissbruk, är det lämpligt att staten eller den lokala myndigheten på allmänna hälsogrunder reglerar eller stänger dessa (t. ex. bastuklubbar, bordeller, knarkarkvartar.)

Inrättningar som underlättar anonyma sexuella kontakter och/eller samlag med många partners – detta är direkt tillämpligt på bastuklubbar och vissa videoklubbar.

Vad är det då i dessa lokaler som skulle kunna medföra ökad risk för smittspridning av HIV?

- 1 Möjlighet till anonyma, tillfälliga sexuella kontakter genom dålig belysning och hål i väggar mellan bås genom vilka helt anonyma kontakter kan ske, t. ex. munsex.
- 2 Läsbara kontaktrum med madrasser, där tillfälliga, mer avancerade sexuella kontakter kan ske. Möjligheten att ha många olika partners ökar. Klubbarna har öppet hela natten.
- 3 Spelautomaten, som finns i en videoklubb, kan locka dit unga killar som är i en sökande period av sitt liv. Att en videoklubb i Göteborg har släppt in skolgångdom gratis leder tankarna till underlättande av prostitution.
- 4 Ju fler lokaler det finns som underlättar för människor att ha många tillfälliga sexuella förbindelser, desto lättare är det för dem att hamna i situationer som de kanske ångrar senare.

Ett argument för att ha kvar bastuklubbarna brukar vara att man kan följa ''säkrare sex''-råd, dvs. använda kondom, undvika utbyte av kroppsvätskor och begränsa antalet partners. Detta är dock inte så enkelt som det kanske låter. En svårighet med att få folk att praktisera ''säkrare sex'' ligger i att sexualiteten inte styrs av förnuftet. Det ena kan ge det andra, och benägenheten att ta risker ökar om man är sexuellt upphetsad.

Bastu- och videoklubbar antas ha en stor betydelse för smittspridningen av HIV på grund av att de underlättar anonyma, tillfälliga sexuella kontakter. Ägarna bör ändra klubbarnas inriktning så att de inte inbjuder till många anonyma sexuella kontakter och ändra lokalerna genom att ta bort låsbara dörrar till kontaktrum (alternativt ta bort kontaktrummen), hål i väggar och dessutom sätta in ordentlig belysning. Videofilmer som visar säkrare sex behövs, likaså affischer. Broschyrer om AIDS och säkrare sex bör finnas lättillgängliga, likaså kondomer. (Varför inte låta kondomer ingå i inträdesavgiften?) Anslag som avråder från eller förbjuder viss sexuell teknik (orala och anala samlag) kan sättas upp. Det vore önskvärt med en lagstiftning som reglerar verksamheten. Om ägarna inte vill ändra lokalerna bör möjligheten att stänga dem utredas.

Det är viktigt att stödja initiativ till lokaler och andra verksamheter för homosexuella. En förändring eller stängning av klubbarna kan medföra att fler tillfälliga sexuella kontakter tas i parker, offentliga toaletter och bad, men det totala antalet anonyma, tillfälliga kontakter borde minska, och med dem minskas smittspridningen av HIV.

RFSL har fått medel för utveckling och introduktion av säkrare sexteknik bland homosexuella. En möjlighet som bör prövas är att de klubbar som här avses åtar sig förmedla information om säkrare sexteknik. Måhända skulle till och med filmer om hur säkrare sex kan bedrivas kunna visas.

I oktober 1986 träffade Video Pan, Viking Sauna och Men Only följande överenskommelser med RFSL:

- man skall öka belysningen
- man skall ta bort vissa mindre lämpliga utrymmen (t ex "sugarbänken" på Video-Pan)
- man skall dela ut gratis kondom till besökarna
- man skall upplåta lokal åt RFSL för personlig rådgivning
- man skall visa de säkrare-sex-filmer som finns
- RFSLs broschyrmaterial kommer att finnas tillgängligt.

Under de två veckor som RFSLs rådgivning pågått (en kväll i veckan kl 18–21 på respektive klubb sedan slutet av oktober 1986; dessa tider kommer att utökas i takt med att RFSL hinner utbilda sina medarbetare), har det varit många besök. Merparten av de som kommer tillhör kategorin bisexuella män.

8 Referenslitteratur

- 1 Humphrey L. Tearoom trade: A study of homosexual encounters in public places. London 1970.
- 2 Pockettidningen R nr 3 1976. Homosex och könsroller, samlevnad och sexuellt förtryck.
- 3 Prostitutionen i Sverige – del II. En rapport utarbetad inom prostitutionsutredningen augusti 1980 (DsS 1980: 9).
- 4 Prostitutionen i Sverige (SOU 1981: 71) Bakgrund och åtgärder. Betänkande av prostitutionsutredningen. Stockholm 1981.

- 5 Ottar nr 1 1984. Kärleksbaciller. Om klamydia, gonorré, herpes, trichomonas, candida, condylom, syfilis och AIDS.
- 6 Kom ut! nr 3/4 1984. Tidskrift för RFSL.
- 7 *Homosexuella och samhället* (SOU 1984: 63) Betänkande av utredningen om homosexuellas situation i samhället. Stockholm 1984.
- 8 Socialstyrelsens allmänna råd om förebyggande åtgärder mot hepatit B (SOSFS(M) 1984: 15).
- 9 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd angående AIDS (SOSFS(M)1985: 4).
- 10 Socialstyrelsens föreskrifter om hur smittskyddslagen (1968: 231) mm skall tillämpas vid fall av HTLV-III-infektion (SOSFS(M)1985: 20).
- 11 Läkartidningen nr 1–2 1986. Sexualvanor hos oorganiserade homosexuella försvårar AIDS-bekämpningen. Lars L Bohman.
- 12 Ottar nr 1 1986. Möt AIDS med kunskap, kärlek och kondom.
- 13 MMWR (Morbidity and mortality weekly report from Centers for disease control, CDC) vol. 35/nr 10 1986. "Additional recommendations to reduce sexual and drug-abuse-related transmission of Human T-Lymphotropic Virus Type III/LymphadenopathyAssociated Virus."
- 14 Länsrätten i Stockholms län. Yttrande 1986–01–31 över Smittskyddskommitténs betänkande (SOU 1985: 73) Om smittskydd.
- 15 Kinsey, AC m. fl. Mannens sexuella beteende. Stockholm 1949.
- 16 Eurogay!86. Pocketguide to gay Europe. Tryckt i Danmark januari 1986 av COQ Press.
- 17 Säkrare sex. RFSLs broschyr augusti 1984.

Hearing den 6 mars 1987 om åtgärder mot video- och bastuklubbar samt andra likartade verksamheter av smittfarlig natur

I Inbjudna och deltagande myndigheter och sammanslutningar

FRÅN SOCIALDEPARTEMENTET

Ordförande: Karl-Ingvar Rundqvist

Sekreterare: Christer Lindau

DELTAGARE

JO: Anders Wigelius

Dan Fernqvist

Riksåklagaren: Fredrik Wersäll

Rikspolisstyrelsen: Olof Egerstedt

Socialstyrelsen: Guldbrand Skjönberg

Statens Bakteriologiska Laboratorium: Margareta Böttiger

Svenska kommunförbundet: Anita Sundin

Lena Sandström

Stockholms kommun: Leif Sverndal

Tyra Berglund

Göteborgs kommun: Ingvar Svensson

Sveriges domareförbund: Johan Annell

Sveriges advokatsamfund: Bengt H. Nilsson

Stig Ljungberg

Svenska Läkaresällskapet: Gunnar Dahlström

Göran Hedin

RFSL: George Sved

Sten Pettersson

RFSU: Carl-Gustaf Boethius

Margareta Wetterholm

Läkare mot AIDS: Ove Berglund

Lars Moberg

Venhälsan: Göran Bratt

Eric Sandström

Smittskyddsläkaren i Stockholms län: Carl-Fredrik de Ron

Johan Giesecke

Landstingsförbundet och Malmö kommun, som inbjudits, deltog inte i hearingen.

I det följande redovisas översiktligt muntliga och skriftliga synpunkter på det utsända förslaget till lagrådsremiss vilka framkom i anslutning till hearingen.

2.1 Behovet av ingripande

Socialstyrelsen, statens bakteriologiska laboratorium (SBL), Svenska kommunförbundet, Göteborgs kommun, Sveriges domareförbund, Svenska Läkaresällskapet, Riksförbundet För Sexuell Upplysning (RFSU), läkare mot AIDS, venhälsan och smittskyddsläkaren i Stockholms län uttalade sig för att av smittskyddsskäl ingripa mot den ifrågavarande verksamheten.

SBL framhöll att det är uppenbart att verksamheten på klubbarna är farlig från smittspridningssynpunkt. En epidemi av hepatit A år 1980 spreds bl. a. genom klubbarnas verksamhet. Statsepidemiologen har övervakat verksamheten sedan år 1983.

JO Wigelius, riksåklagaren (RÅ) och rikspolisstyrelsen förklarade att de saknade kompetens att bedöma verksamhetens smittfarlighet.

Riksförbundet För Sexuellt Likaberättigande (RFSL) ansåg att ett ingripande mot verksamheten inte är någon angelägen åtgärd från smittspridningssynpunkt. Smittspridning förekommer och har förekommit vid klubbarna. Detta är emellertid inte unikt för klubbarna. Också på arbetsplatser m. m. förekommer sexuellt umgänge som innebär risk för smittspridning. Enligt förbundets uppfattning är det inte klubbarna som sådana som är farliga för smittskyddet utan vissa sexualtekniker. Förbundet förordar därför att klubbarna skulle användas som en plattform för att få ut budskapet om betydelsen av att tillämpa s. k. säkrare sex till personer som man annars har mycket svårt att nå.

2.2 Möjligheten att ingripa enligt gällande lagstiftning

Enighet rådde om att gällande lagstiftning inte ger möjlighet att ingripa mot den verksamhet som förekommer vid bl. a. video- och bastuklubbar.

2.3 Formen för ingripande

När det gäller formen för ingripande fanns en stor enighet om att lagstiftning krävdes.

Socialstyrelsen ansåg att det är nödvändigt med ett ingripande i lagform. SBL framhöll att de försök som gjorts att på frivillig väg få till stånd en sanering av verksamheten inte gett något synbart resultat. Klubbägarna har inte visat något intresse av att förändra verksamheten mot mindre riskfyllda umgängesformer. Svenska kommunförbundet förklarade att ett lagligt ingripande ligger helt i linje med förbundets uppfattning. Svenska Läkaresällskapet bedömde det som riktigt och rimligt att ingripa med lagstiftning för att begränsa smittspridningen. Läkare mot AIDS ansåg att AIDS-problemet skall klaras med upplysning och inte lagstiftning. Situa-

tionen vid klubbarna bedömde man dock som så allvarlig att lagstiftningsåtgärder krävs för att komma till rätta med den. En sådan åtgärd kan ha en positiv effekt på smittskyddet. Man ansåg dock att den positiva effekten av en sådan åtgärd är mindre i dag än vad den skulle varit om den hade vidtagits för 4–5 år sedan.

Också RFSL ställde sig bakom en "rimlig lagstiftning", om denna leder till att verksamheten vid klubbarna kan ges en från smittskyddssynpunkt mindre farlig inriktning.

Olika uppfattningar framkom beträffande formen för det lagliga ingripandet. De flesta förordade en kriminalisering av verksamheten. Några ansåg att klubbarna borde kunna finnas kvar, men att myndigheterna skulle kunna framtvunga förändringar av verksamheten genom föreläggande eller på annat sätt.

JO Wigelius, RÅ, rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen, SBL, Svenska kommunförbundet, Sveriges domareförbund, Sveriges advokatsamfund, Svenska Läkaresällskapet, RFSU och smittskyddsläkaren i Stockholms län ställde sig bakom en kriminalisering av verksamheten, främst av det skälet att man bedömde denna lösning som den mest effektiva. En lösning som innebar att klubbarna fanns kvar och där endast s. k. säkrare sex fick förekomma bedömdes av dessa deltagare vara mindre ändamålsenlig med hänsyn till svårigheterna att kontrollera verksamheten.

Venhälsan ansåg att det effektivaste sättet att bromsa den diskuterade smittspridningen är att ge myndigheterna rätt att genom föreläggande tvinga fram sådana förändringar av verksamheten vid video- och bastuklubbarna att klubbarna kan användas som spjutspetsar mot epidemin, eftersom klubbarna har unika förutsättningar att nå ut med information och att påverka människors beteenden. Betydande resurser borde därför satsas på information vid klubbarna. Man skulle tvinga fram sådana ombyggnader av lokalerna att det inte längre blev möjligt att där utöva icke säker sex. Detta skulle, menade venhälsan, ge oss en verklig chans att motverka epidemin, eftersom myndigheterna då inte skulle förlora kontrollen över klubbarna, vilket blir fallet om dessa kriminaliseras. RFSL och läkare mot AIDS framförde liknande synpunkter. Läkare mot AIDS påpekade dock att det med frivilliga medel inte gått att få till stånd de förändringar som venhälsan efterlyste.

Rikspolisstyrelsen förde fram tanken på en alternativ lösning. Denna innebar att verksamheten skulle göras tillståndspliktig. Villkor för verksamheten kunde då ställas upp. En straffbestämmelse skulle finnas för brott mot uppställda villkor. Tillståndsmyndigheten, som lämpligen kunde vara länsstyrelsen, skulle också utöva tillsynen över att meddelade tillstånd efterlevdes.

Ingen av deltagarna uttalade något stöd för rikspolisstyrelsens skisserade lösning. Flera deltagare avvisade den uttryckligen, bl. a. socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet och Svenska Läkaresällskapet.

Stockholms kommun framhöll att kommunen inte har någon kompetens att utöva tillsyn över klubbarna om man väljer en lösning som gör det möjligt för dessa att finnas kvar men med delvis förändrade umgängesformer. Inte heller smittskyddsläkaren i Stockholms län ansåg sig ha

möjlighet att vaka över verksamheten vid klubbarna. Han tog avstånd från tanken på en klubbverksamhet som skulle fordra tillstånd av smittskyddsläkare.

Några deltagare, RFSL, RFSU och venhälsan, uttryckte oro över konsekvenserna av en kriminalisering av video- och bastuklubbarna. De framhöll att följden av en sådan lösning kunde bli att främst homo- och bisexuella män åter skulle tvingas att träffas på platser där de riskerar att utsättas för våld. Vidare skulle det bli svårare att nå dem med information då de nya träffpunkterna blir mindre väl kända eller av sådan karaktär att det inte lämpar sig att informera där. Det sexuella umgänget på sådana platser skulle bli från smittskyddssynpunkt mindre säkert än det som i dag förekommer på klubbarna.

2.4 Den smittfarliga verksamheten

Deltagarna var ense om att en lagstiftning måste omfatta såväl homo- som heterosexuella tillställningar och sammankomster.

Rikspolisstyrelsen pekade på att en kriminalisering av verksamheten innebär att det blir polisens uppgift att svara för att lagen följs. Det är därför viktigt att det klart framgår av lagen vilka tillställningar och sammankomster som inte får anordnas. Enligt styrelsen har författningstexten i utkastet till lagrådsremiss fått en vidare räckvidd än som enligt motivuttalandena har avsetts. Med lagförslagets utformning kan det sättas i fråga om inte också sådana verksamheter som sker vid tältplatser, utomhusdansbanor, allmänna badhus och vissa hotell faller under bestämmelsen. Att detta inte är avsikten, framhåller styrelsen, framgår av mottivuttalandena. Också RFSL och venhälsan ansåg att bestämmelserna måste ges en klarare utformning.

RÅ delade inte rikspolisstyrelsens uppfattning att lagförslaget kunde tolkas så vitt som styrelsen gjorde gällande.

Venhälsan ansåg att bestämmelserna i 2 § andra stycket lagförslaget är ägnat att skapa stor osäkerhet hos de homosexuella. Kan polisen med stöd av bestämmelserna genomföra razzior vid privata fester hos homosexuella och tvinga gästerna att bevisa att de inte är "allmänhet"?

Under denna rubrik tog rikspolisstyrelsen också upp frågan om skyddet för mötesfriheten i regeringsformen (RF) och förutsättningarna för att göra inskränkningar i detta skydd för att motverka farsot. Styrelsen, som ansåg att en kriminalisering kan komma att omfatta även möten som åtnjuter RF:s starka skydd för mötesfriheten, ställde sig tveksam till om smitta av HTLV-III kan betraktas som en farsot i RF:s mening.

Enligt SBL och Svenska Läkaresällskapet fanns det inte något tvivel om att smittan utgör en farsot i vedertaget medicinskt språkbruk.

2.5 Lagtekniska frågor

Rikspolisstyrelsen ansåg att lagens rubrik hade fått en mindre tillfredsställande utformning. En bättre rubrik var "Lag om förbud mot vissa tillställningar m. m." Styrelsen ansåg också att bestämmelsen i 1 § är onödig och delvis missvisande.

Sveriges domareförbund pekade på att den föreslagna lagen skulle ses som en skyddslag och att bestämmelserna i 1 § därför borde behållas.

Venhälsan anmärkte mot att lagen omfattade alla veneriska sjukdomar och inte enbart infektion av LAV/HTLV-III. Den sistnämnda benämningen borde f.ö. numera ersättas av HIV.

JO Wigelius och RÅ framhöll att det är riktigt att kriminalisera själva anordnandet av tillställningen eller sammankomsten och att anordnaren är den ende som är straffvärd. Brottsbalkens regler om medverkan blir emellertid automatiskt tillämpliga vid den angivna straffsatsen, påpekade RÅ. I motiven till lagen bör därför klarläggas att medverkansansvar inte skall gälla för besökare. Denna uppfattning delades av rikspolisstyrelsen och Sveriges domareförbund.

RÅ ifrågasatte om inte också hyresvärdar borde kunna straffas.

RFSL frågade sig om inte hela lagförslaget var grundlagsstridigt eftersom lagförslaget i stället för att motverka farsoten underminerar ett rationellt smittskyddsarbete på moraliska grunder. I vart fall hyste RFSL allvarliga betänkligheter mot att genomföra en i hast hopkommen lagstiftning.

Rikspolisstyrelsen ansåg att bestämmelsen i 2 § första stycket behöver stramas upp. Styrelsen pekade på att en möjlig lösning är att knyta förbudet till syftet med tillställningen eller sammankomsten. Vidare borde det av lagtexten framgå att det skall vara fråga om en tillfällig sexuell förbindelse.

RÅ hade en motsatt uppfattning. Han ifrågasatte om inte rekvisitet "särskilt ägnat" skulle göra ett ingripande alltför svårt. RÅ förordade därför att ordet "särskilt" skulle utgå ur lagtexten i 2 § första stycket.

För att det av lagtexten klart skall framgå att det sexuella umgänget skall ske i lokalen eller på platsen för tillställningen eller sammankomsten tillrådde RÅ och rikspolisstyrelsen att orden "i lokalen eller på platsen" i 2 § andra stycket flyttas till närmast efter ordet "umgänge".

Sveriges domareförbund frågade vad som gällde om det sexuella umgänget försiggick i anslutning till lokalen eller platsen. Förbundet efterlyste också ett klarläggande beträffande ansvaret när en tillställning anordnades av en juridisk person.

När det gäller möjligheterna att avstyra en verksamhet som strider mot den föreslagna lagen, pekade rikspolisstyrelsen på bestämmelsen i 22 § första stycket 2 polislagen (1984:387). Bestämmelsen ger polisman rätt att vid förestående brott som bl. a. innebär allvarlig fara för liv eller hälsa avstänga, utrymma eller förbjuda tillträde till ett hus, rum eller annat ställe eller vidta någon annan sådan åtgärd.

RÅ ifrågasatte om det inte fanns behov av särskilda bestämmelser om förverkande i lagen.

RÅ och rikspolisstyrelsen ansåg att straffsatsen är väl avvägd. RÅ efterlyste dock ett förtydligande av vad som skall avses med mildrande omständigheter.

Några invändningar framkom inte mot att bestämmelserna om kriminalisering ges i en fristående lag.

En fråga som ingående diskuterades var användningen av begreppet

”sexuellt umgänge” i lagförslaget. Enligt motiven till lagförslaget hade begreppet samma innebörd som i 6 kap. brottsbalken.

Enligt RFSL, RFSU, läkare mot AIDS och venhälsan fanns det inte något skäl att använda ett så vitt begrepp som sexuellt umgänge när syftet är att begränsa smittspridning. Enligt dessa deltagare bör endast sådana sexuella umgängesformer omfattas som innebär risk för överföring av smitta. Det finns inte någon anledning att förbjuda t. ex. ömsesidig onani. En sådan innebörd av lagstiftningen kan vara svår att förstå när syftet med lagen är att motverka spridning av HTLV-III-smitta.

RFSL ansåg att en konsekvens av anknytningen till sexuellt umgänge i brottsbalken blir att vissa smittfarliga beteenden såsom att slicka i stjärten (rimming), att föra in en knytnäve i ändtarmen (fistfucking) eller att använda sexleksaker utan att dessa rengörs mellan användarna faller utanför lagbestämmelserna. Däremot, påpekade RFSL, skulle samlag med kondom och en helt riskfri sexualteknik som ömsesidig onani omfattas av lagbestämmelserna.

JO Wigelius framhöll att betydelsen av den närmare avgränsningen av icke godtagbara sexuella umgängesformer inte är särskilt stor, eftersom det är det särskilda anordnandet och inte enskilda inslag i det sexuella umgänget som föreslås bli kriminaliserat. Denna uppfattning delades av RÅ och rikspolisstyrelsen.

Sveriges domareförbund efterlyste en beskrivning av vilka beteenden som generellt sett kan anses vara smittfarliga. Ett förtydligande skulle vara av betydelse för tillämpningen av smittskyddslagen.

Lagrådsremissens lagförslag

Förslag till

Lag om förbud mot s.k. bastuklubbar och andra liknande verksamheter

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Till skydd mot spridning av veneriska sjukdomar hos människor ges i denna lag bestämmelser om förbud mot att anordna vissa tillställningar och sammankomster.

2 § Tillställning eller sammankomst till vilken allmänheten har tillträde får inte anordnas, om denna med hänsyn till lokalens utformning eller inredning, platsens beskaffenhet eller andra omständigheter är särskilt ägnad att underlätta för besökare att ha sexuellt umgänge i lokalen eller på platsen med annan besökare.

Även om den som vill besöka tillställningen eller sammankomsten måste vara medlem i en viss förening eller vara inbjuden för att få tillträde, skall allmänheten anses ha tillträde, om tillställningen eller sammankomsten uppenbarligen är en del i en rörelse vars verksamhet uteslutande eller väsentligen består i att anordna sådana tillställningar eller sammankomster. Också i andra fall skall allmänheten anses ha tillträde till tillställningen eller sammankomsten, om det är befogat med hänsyn till omfattningen av den krets som äger tillträde, de villkor under vilka tillträde lämnas eller andra liknande omständigheter.

3 § Den som anordnar tillställning eller sammankomst i strid mot 2 § skall dömas till fängelse i högst två år eller, om omständigheterna är mildrande, till böter.

Kan risk anses föreligga att tillställning eller sammankomst som avses i första stycket kommer att äga rum, får en polisman i syfte att förhindra detta avstänga, utrymma eller förbjuda tillträde till lokalen eller platsen. Endast om fara är i dröjsmål får åtgärden vidtas utan föregående beslut av polismyndigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1987.

Innehåll

	Sid.
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 19 mars 1987	3
1 Inledning	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Video- och bastuklubbar	4
1.3 AIDS-delegationens syn på video- och bastuklubbarna	5
1.4 Regeringsformens bestämmelser om skydd för bl. a. mötesfriheten	6
2 Ärendets beredning	7
3 Allmän motivering	7
3.1 Skälen för ingripande	7
3.2 Den smittfarliga verksamheten	11
3.3 Formen för ingripande	12
4 Upprättat lagförslag	14
5 Specialmotivering	14
6 Hemställan	17
7 Beslut	17
Utdrag ur lagrådets protokoll den 31 mars 1987	18
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 2 april 1987	20
<i>Bilaga 1</i> Socialstyrelsens missivskrivelse jämte promemoria angående bastuklubbar m. m	21
<i>Bilaga 2</i> Hearing den 6 mars 1987 om åtgärder mot video- och bastuklubbar samt andra likartade verksamheter av smittfarlig natur	39
<i>Bilaga 3</i> Lagrådsremissens lagförslag	45